

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

Tyst målsägande – ung och utsatt

Om polisens förundersökningsarbete med
barn som har utsatts för misshandel av närstående

Uppsats 15 hp

Kriminologi
Påbyggnadskurs i allmän kriminologi (30 hp)
Höstterminen 2008
Josefin Grankvist

SAMMANFATTNING

Varje år utsätts tusentals barn för brott. Inte sällan är den som förorsakar barnet lidande samma person som ska värna om dess trygghet och hälsa. Det brottsutsatta barnet hamnar i en oerhört svår situation och är ofta direkt beroende av olika myndigheter för att få hjälp. Som i alla brottsutredningar har polisen ett stort ansvar både i att utreda brottet men även i att bemöta brottsoffret. När brottsoffret är ett barn blir bemötandet desto svårare.

Syftet med min uppsats är att utifrån förundersökningar gällande misshandel mot barn studera om och i så fall hur polisen efterföljer de riktlinjer och rättsliga krav som finns beträffande deras arbete med barn som brottsoffer.

Jag har genomfört en dokumentstudie av förundersökningar från en storkommun i Sverige där barn under 18 år är aktuella som målsägande. Urvalskriterium var att brott mot BrB 3, 4 eller 6 kap. samt att gärningsmannen var någon i barnets närhet. Sammanlagt består materialet av totalt 27 fall. Jag har byggt mina operationaliserade frågor till materialet utifrån en sammanställning av gällande rätt där framför allt lagar, ramar och förutsättningar för polisens förundersökningsarbete med brottsoffer under 18 år fastställs.

I min undersökning har jag besvarat vilka krav som ställs på polisen och i vilken mån dessa efterföljs. Resultatet av min undersökning visar att polisen inte klarar av att uppfylla flera av de krav som ställs. Få av undersökningarna avslutas inom tre månader, vilket är gränsen för utredningar där målsägande är under 18 år och inte i något fall tillsätts målsägandebiträde, trots att gärningsmannen i samtliga fall är någon närstående till det brottsutsatta barnet. Endast i fyra fall tillsätts särskild företrädare för barnet. Likaså ska åklagare vara förundersökningsledare i fall med brottsoffer under 18 år, vilket bara sker i 15 av fallen. Barnen förhörs bara i 12 av 27 fall och i fyra av dessa tar det nio månader eller mer innan förhöret genomförs trots att förhöret ska ske inom två veckor. Polisen har även ett ansvar att samarbeta med andra myndigheter, framför allt socialtjänsten i ärenden rörande brott mot barn och detta sker i de flesta fall.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1. INTRODUKTION	4
INLEDNING.....	4
Avgränsning	4
Syfte och frågeställningar	5
2. GÄLLANDE RÄTT	5
FN:s konvention om barns rättigheter	5
Lagrum om brott mot barn.....	6
Föräldrabalken	6
Lagar och ramar för polisens förundersökningsarbete.....	6
Polisens förutsättningar och kunskaper gällande barn som brottsoffer.....	10
SAMMANFATTNING.....	10
3. BEGREPPET BROTTSOFFER	11
Brottsoffer i samhället.....	13
Gärningsmannen	13
4. TIDIGARE FORSKNING	13
SONANDERS UNDERSÖKNING.....	14
Resultatet av Sonanders undersökning.....	16
5. METOD	19
VALD METOD.....	19
Dokumentstudier	20
Validitet och reliabilitet	21
Operationalisering	22
MATERIAL	23
Urval och materialets sammansättning.....	23
Bearbetning av materialet.....	24
Etik	25
6. RESULTAT	25
ÖVERGRIPANDE FRÅGOR	25
OPERATIONALISERADE FRÅGOR	26
1. Hur lång tid löper mellan dagen för polisanmälan till att ärendet avslutas?	27
2. Hur lång tid löper mellan det att polisanmälan görs och förundersökningen inleds?	28
3. Kopplas åklagare in under förundersökningen?	29
4. Finns det något samband mellan vem som är förundersökningsledare och om förhör hålls med barnet?	30
5. Hur lång tid löper mellan polisanmälan och det första förhöret med barnet?	31
6. Tillsätts målsägandebiträde eller särskild företrädare?	32
7. Vem är förhørsledare under förhöret med barnet?	33
8. Tar polisen hjälp av någon expert under förundersökningen?	33
9. Hur många andra förhörs utöver barnet och när förhörs de under utredningen?.....	33
10. Har polisen kontakt med någon annan aktör under förundersökningsarbetet?	34
7. DISKUSSION	35
8. LITTERATUR	42

1. INTRODUKTION

INLEDNING

Varje år misshandlas tusentals barn och många av dessa av sina föräldrar (BRÅ, 2007, Ds 2004:56). Den som barnet ska vända sig till för hjälp och stöd är samma person som utsätter barnet för fara. Barnmisshandel är dessutom svårbevisat då det ofta handlar om sådant våld som inte ger synliga skador; nyp, knuffar, luggning. Blåmärken döljs av förövaren och vittnen finns sällan till händelsen (Ds 2004:56, s. 8). Barn som utsätts för brott i hemmet är extra utsatta då risken att utredningen läggs ner är stor och barnet tvingas då fortsätta leva med en förövande förälder, detta trots att barnets situation har uppmärksammats och anmälts till polisen. I och med de juridiska svårigheter som kännetecknar arbetet med barn som brottsoffer har polisen en svår men likväl oerhört viktig roll i att utreda huruvida ett brott har blivit begånget eller ej. Polisarbetet har två sidor, det kan både hjälpa och stjälpa. I hjälparbetet tvingas polisen fatta många svåra beslut, då det ofta saknas självklara svar och lösningar. Polisutbildningen ger vissa formella kunskaper för polismännen och -kvinnorna, men i praktiken kan det vara betydligt svårare att använda sig av den förvärvade kunskapen (Agevall och Jenner, 2006, s. 14).

Barn är en svag grupp i samhället och brottsoffer är en utsatt grupp, när dessa två kombineras få vi en grupp med svaga och utsatta individer. Barn har svårt att berätta om dessa händelser och kontaktytan och förtroendet till vuxenvärlden, där hjälp kan fås, bryts ofta då det inte är ovanligt att förövaren även är barnets vårdnadshavare (BRÅ, 2007, Ds 2004:56). Trots att det framstår tydligt att denna grupp behöver hjälp har det inte gjorts mycket forskning på området. Hur barn som utsätts för brott blir bemötta av olika myndigheter och andra instanser är av yttersta vikt för att barnet ska kunna berätta sin historia. Under en brottsutredning är det polisen som har ansvaret för att detta möte ska ske på bästa möjliga sätt. Ett mål med denna uppsats är att vidga förståelsen för polisens förundersökningsarbete kring barn som utsätts för misshandel av närstående.

AVGRÄNSNING

När ett barn utsätts för brott är det betydligt fler aktörer än polisen som involveras. Socialtjänst, skola och anhöriga har alla en viktig roll i arbetet med brottsutsatta barn. En första avgränsning i mitt arbete har därför varit att enbart se till polisen och jag har vidare begränsat det till polisens förundersökningsarbete. Jag har även begränsat mig till att inte heller se till själva barnet och dess upplevelse av förundersökningen, utan fokuserar på polisens faktiska arbete. Jag kommer till exempel inte undersöka vad barnen säger under ett förhör utan enbart om det överhuvudtaget hålls

ett förhör med barnet. Jag har inte heller som ambition att förklara varför polisen fattar de beslut de gör. Av utrymmesskäl kommer denna fråga således bara att behandlas övergripande. Jag har även avgränsat mig geografiskt till en storkommun i Sverige samt i tid genom att bara ta med förundersökningar aktualiserade under ett år, perioden mars 2003 till och med februari 2004.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med min uppsats är att utifrån förundersökningar gällande misshandel mot barn studera om och i så fall hur polisen efterföljer de riktlinjer och rättsliga krav som finns beträffande deras arbete med barn som brottsoffer.

2. GÄLLANDE RÄTT

När ett barn utsätts för brott och detta uppmärksammas ska alltid både polis och socialtjänst involveras i arbetet. Socialtjänstens uppgift är att värna om barnets bästa och skydda barnet, inte avgöra huruvida ett brott är begånget eller ej. Polisens uppgift är däremot den motsatta. Deras arbete är inte fokuserat på barnet som sådant, utan handlar om att just undersöka huruvida brott mot barnet är begånget eller ej. Jag kommer nedan att först presentera lagstiftning som finns kring brott mot barn för att sedan gå in på de lagar och regler som styr polisen i deras arbete med barn som brottsoffer.

FN:S KONVENTION OM BARNNS RÄTTIGHETER

1990 ratificerade Sverige barnkonventionen (BK) och vi är sedan dess skyldiga att följa den. Många delar ur BK känns igen i bland annat socialtjänstlagen (SoL), vilken direkt reglerar socialtjänstens arbete. Artikel 3 i BK – om barnets bästa i främsta rummet – har karaktären av en portalbestämmelse, det vill säga att den är övergripande och ”sätter an tonen” för de övriga bestämmelserna. I den tas vikten av barnets bästa upp. Artikel 12 handlar om barns rätt att säga sin mening. Barn har rätt att i ärenden som rör dem fritt uttrycka sina åsikter och betydelse ska tillmätas dem i förhållande till barnets ålder och mognad. Artikel 19 tar upp brott mot barn och konventionsstaternas skyldighet att vidta åtgärder mot detta.

LAGRUM OM BROTT MOT BARN

Det finns inte några enskilda paragrafer i brottsbalken (BrB) som beskriver brott mot barn på det sätt som BK, artikel 19 gör. Det finns dock lagar gällande sexualbrott. 6 kap. 4-10, 13-15 §§ BrB, om sexualbrott mot barn och 16 kap. 10 a § BrB, om barnpornografibrott som lyfter fram barnet som en extra sårbar individ. I övrigt är framför allt 3 kap. 5 § BrB, om brott mot liv och hälsa, gällande. Det är samma lag för brott mot vuxna som mot barn.

Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. (BrB 3:5)

FÖRÄLDRABALKEN

En portalparagraf i föräldrabalken (FB) är 6 kap. 1 § FB. Den uttrycker i första hand lagstiftarens mål och ambitioner och är en utgångspunkt för barns och vårdnadshavares rättigheter. Här ingår även agaförbudet.

Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. (FB 6:1)

Vidare anges det i 6 kap. 2 § FB vem som är barnets vårdnadshavare, som huvudregel är det barnets ena eller båda biologiska föräldrar. Samma paragraf fastställer även att det är vårdnadshavaren som har ansvaret för att barnets behov enligt 6 kap. 1 § FB blir tillgodosedda. Vem som är vårdnadshavare har även betydelse för vem som företräder barnet både i rättsliga ärenden och i andra myndighetskontakter. En central bestämmelse i detta hänseende är 6 kap. 11 § FB. Det är från denna bestämmelse som vårdnadshavarens rätt att bestämma över barnet emanerar.

Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. (FB 6:11)

LAGAR OCH RAMAR FÖR POLISENS FÖRUNDERSÖKNINGSARBETE

I 23 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) framgår att när polisen tar emot en anmälan och det står klart att brottet faller under allmänt åtal och inga uppenbara skäl finns för att en utredning skulle vara

ogenomförbar så ska en förundersökning inledas. I förundersökningskungörelsen (FuK) framgår hur en förundersökning ska genomföras. När en förundersökning väl är inledd ska den i fall där målsäganden är under 18 år bedrivas särskilt skyndsamt om brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller fritid och det för brottet är föreskrivet fängelse mer än sex månader.

Förundersökningen ska avslutas inom tre månader från det att det finns någon skäligen misstänkt för brottet, så till vida inte särskilda skäl föreligger (2a § FuK). Vanligtvis leds förundersökningen av polisen, men i vissa fall tar åklagare över rollen som förundersökningsledare. Detta sker när ett ärende inte är av enklare slag och det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet (23 kap. 3 § RB). Åklagare övertar även fallet när kriterierna för skyndsamt förundersökning i 2a § FuK är uppfyllda (Sonander, 2008). Även när förhör med någon som är under 15 år ska genomföras under förundersökningen och utsagan kan antas få särskild betydelse för utredningen ska åklagare överta förundersökningen (RPSFS 2007:2 FAP 403-5).

Oavsett vem som är förundersökningsledare så är det polisen som sköter det faktiska utredningsarbetet. Detta arbete regleras i Polisförordningen (1998:1558) i vilken det framgår att polisen bör sträva efter att ge dem som utsatts för brott sådan information som behövs med anledning av brottet (1 kap. 6 § Polisförordning). Polisen ska även informera brottsoffret om möjlighet att få målsägandebiträde (13a § FuK). I Lagen om målsägandebiträdes första paragraf framgår följande:

När förundersökning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,
2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,
3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebiträde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen. (Lag om målsägandebiträde 1 §)

Utöver målsägandebiträde har barn även möjlighet att få en särskild företrädare utsedd. Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn trädde i kraft i januari 2000. Den syftar till att, när barnet och förövaren står varandra nära, stärka möjligheterna att ta till vara barnets rätt och förbättra

förutsättningarna för att utreda brottsmisstanken. I vissa fall kan en vårdnadshavare utses som ställföreträdare om denne inte är misstänkt för brottet och då vårdnadshavarna inte är gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden vilket förklaras med att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som misstänks för brottet kanske inte kommer att ta till vara barnets rätt (2 § lagen om särskild företrädare för barn).

Att polisen håller förhör med målsägande i en brottsutredning är inget märkligt och det är ibland även nödvändigt när barn misstänks vara utsatta för brott. Det finns inga särskilda bestämmelser rörande barn i rättegångsbalken, däremot finns regleringar gällande förhör med barn i förundersökningskungörelsen. Följande paragrafer från FuK är av särskild vikt när målsäganden är under 18 år:

17 § Förhör med någon som är under 18 år och som är misstänkt för brott, målsägande eller vittne, skall planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada. Särskild varsamhet bör iakttas om förhöret rör sexuallivet. Det bör noga tillses att uppseende inte väcks kring förhöret. Detta får inte göras mer ingående än omständigheterna kräver. Förhör får inte äga rum fler gånger än som är nödvändigt med hänsyn till utredningens art och barnets bästa. (FuK 17 §)

18 § Förhör med någon som är under 18 år bör hållas av en person med särskild kompetens för uppgiften. (FuK 18 §)

19 § Är utsaga av barn av avgörande betydelse för utredningen, bör, om det finnes vara av vikt med hänsyn till barnets ålder och utveckling samt brottets beskaffenhet, någon som äger särskild sakkunskap i barn- eller förhörpsykologi biträda vid förhöret eller yttra sig angående värdet av barnets utsaga. (FuK 19 §)

Det är alltså lagstadgat om hur förhör med minderåriga ska genomföras och av vem. Även vikten av kompetens hos förhørsledaren framlyftes samt att ytterligare kompetens kan vara nödvändig att inhämta. Detta har ändrats från den tidigare formuleringen i FuK 17 § om att den som håller förhör med barn bör ha ”en särskild fallenhet” för det. Cederborg (2000, s. 17 ff.) tar upp vikten av att barn förhörs. För att barnets rättigheter ska tas tillvara på ett tillfredställande sätt måste barnperspektivet tillämpas vilket görs när barnet hörs. Forskning finns numer om hur barn bör höras och Cederborg skriver att ”professionella kan förbättra barns möjligheter att få delge sina egna uppfattningar i ärenden som rör dem” (Cederborg, 2000, s. 19). Dock menar hon vidare att kunskaper från forskningen inte tillämpas i praktiken. Varken 18 § eller 19 § FuK är dock tvingande, utan pålyser ett börförhållande. Det finns i lagen inte heller någon särskild bestämmelse om när barn ska höras

under förundersökningen. I Riksåklagarens rekommendationer anges att viss utredning bör göras innan ett barn hörs. Frågor som bör klarläggas, enligt Riksåklagarens rekommendation, är framförallt vad som initierade barnets berättelse om övergreppen, och i vilken situation berättelsen lämnades. Inledande förhör bör därför i regel hållas med den eller de personer som först fått ta del av barnets berättelse. När tillräcklig bakgrundsinformation erhållits kan barnet därefter höras (Riksåklagarens PM 1999:01, s. 6).

Riksåklagaren kom dock år 2006 ut med *Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn* där det betonades att förhör med barn bör hållas så snart som möjligt då barn tenderar att glömma fortare än vuxna. Ytterligare skäl som anges är att barnet inte ska påverkas av samtal med andra samt att eventuell terapeutisk behandling ska kunna påbörjas. Endast undantagsvis och då det föreligger särskilda skäl bör förhör med barnet hållas senare än två veckor efter det att förundersökningen har inletts (Riksåklagaren, 2006, s. 15).

Utöver vikten av att barnet som målsägande bemöts korrekt och att information lämnas till målsägande samt att barnet ges möjlighet att berätta om vad som har hänt så är även samarbete mellan olika myndigheter en mycket viktig del i arbetet med barn som brottsoffer. En polisanmälan där målsägande är under 18 år innebär ofta att betydligt fler än polisen är inblandade. Antingen har en anmälan först gjorts till socialtjänsten eller så anmäler polisen till socialtjänsten. Trots att socialtjänstens har en uppsökande verksamhet är deras naturliga kontakt med barnen begränsad och de är beroende av att andra aktörer anmäler när misstanke finns om att ett barn far illa. Enligt 14 kap. 1 § SoL har myndigheter och de som driver enskild verksamhet som berör barn och unga skyldighet att anmäla om de misstänker att ett barn far illa. Detta är en ovillkorlig lag, vilket innebär att de som omfattas av den har en skyldighet att följa den. Anmälnings- och uppgiftsskyldigheten bryter enligt paragrafens andra mening sekretesslagen (1980:100), SekrL, sekretessen mellan myndigheter. Det integritetsskydd som sekretessen syftar till får ge vika för barns behov av skydd (Socialstyrelsen, 2004). Även polisen faller således under 14 kap. 1 § SoL och ska anmäla till socialtjänsten. Samarbetet med socialtjänsten och andra myndigheter lyfts även fram i Polislagen (PL).

Polisen skall samarbeta med åklagarmyndigheterna. Samarbete skall också äga rum med andra myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten. Särskilt åligger det därvid polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva

nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Andra myndigheter skall ge polisen stöd i dess arbete. (PL 3 §)

POLISENS FÖRUTSÄTTNINGAR OCH KUNSKAPER GÄLLANDE BARN SOM BROTTSOFFER

Jag har ovan presenterat lagar, regler och riktlinjer för polisens arbete med barn som utsatts för brott. I rikspolisstyrelsens författningssamling (RPSFS) finns ett antal föreskrifter och allmänna råd som gäller polisens verksamhet, trafiksäkerhet, brottsutredningar. Det finns dock inga allmänna råd gällande arbetet med barn som utsatts för brott. Inte heller polisutbildningen erbjuder någon kurs om barn som brottsoffer. Under utbildningens fjärde och sista termin ges kursen ”Familjevåld”. Denna kurs inriktar sig dock på våld mellan vuxna och ingen litteratur eller föreläsning inriktar sig på barn som utsatts för våld i hemmet (Polishögskolan, grundutbildningen, delkursplan för delkurs 4:1 *Våld i nära relationer*, beslutad 2008-01-21).

I april år 2000 lämnade kommittén mot barnmisshandel ett delbetänkande i vilket även de belyste vikten av kunskap om barn hos polisen. De lämnade till Rikspolisstyrelsen bland annat följande förslag:

Rikspolisstyrelsen ges i uppdrag att:

- i grundutbildningen av poliser införa ett avsnitt som ger de studerande grundläggande kunskaper om innehållet i barnkonventionen och om barns utveckling, behov och rättigheter samt en god allmän kompetens i att utreda och handlägga ärenden där barn är inblandade. (SOU 2000:42, s. 47)

När polisutbildningen är avslutad börjar tjänstgöring som polisaspirant, därefter är graden polisassistent följt av polisassistent med minst fyra års tjänstgöring. Följande grader är polis-/kriminalinspektör och polis-/kriminalinspektör med särskild tjänstgöring. En typ av särskild tjänstgöring är barnutredare. Det finns inga regler för hur graderna uppnås, inget krav på en viss tids tjänstgöring eller vidareutbildning. Vanligt är att tjänsterna utlyses och att den som anses lämplig tillsätts.

SAMMANFATTNING

I detta kapitel har jag beskrivit de rättsliga förutsättningar som finns för polisens arbete med barn som brottsoffer. Framför allt i FuK finns regleringar kring hur en förundersökning ska genomföras. Det finns vissa tydliga anvisningar om hur polisen ska arbeta, till exempel genom de tidsangivelser

som finns för utredningen. Likaså finns lagar som anger mål eller önskvärt resultat, till exempel att information om händelsen ska samlas innan förhör hålls med barnet. Polisen har till stor del möjlighet att själva bestämma över sitt agerande. Även om vissa bestämmelser finns kring förhör med barnet så är det ändå upp till polisen att i varje enskilt ärende slutligen fatta beslut om när förhöret ska ske, av vem och hur många förhör som behövs för utredningen, hela tiden med barnets bästa i åtanke. I detta handlingsutrymme, som lagstiftningen inte reglerar precist, måste den enskilde aktören förlita sig på sin egen omdömesförmåga i en mängd beslut.

3. BEGREPPET BROTTSOFFER

Offerbegreppet kan definieras på olika sätt av olika individer. Det finns en sociologisk definition där offerbegreppet definieras brett och omfattar ”djur, miljö, samhällen, stater som utsatts för något som definieras som eller uppfattas som brott” medan en psykologisk definition innefattar en individs ”upplevelse och tolkning av det inträffade” (Lindgren et al, 2001, s. 29). Den juridiska definitionen är dock inte lika vid utan innebär att ”den som utsatts för en i lag straffbelagd handling är att betrakta som ett brottsoffer” (Sonander, 2008, s. 76).

Frågan om brottsoffer väcktes under 1950-talets första hälft. Det var dock först på 1970-talet som brottsofferforskningen utvecklades till en egen disciplin (Åkerström & Sahlin, 2001). Framlyftandet av brottsofferperspektivet kan ses som ett steg i civilisationsprocessen, brottsoffret får en annan roll än att enkom bidra till att förövaren döms (Tham, 2001). Olika typer av brott och brottsoffer har sedan uppmärksammats allteftersom; personer utsatta för sexualbrott, hatbrott, kvinnobrott och barn som brottsoffer har fått en starkare, enskild status som brottsoffer. Under 1980-talets kriminalpolitiska omsvängning kom kvinnorörelser att belysa brott mot kvinnor (Nilsson, 2003, s.86-87). Gällande barn som brottsoffer uppmärksammades deras situation alltmer i och med att kvinnor som brottsoffer fick en annan status, då barnen ansågs starkt knutna till sina mödrar. Barnens rättigheter har även förbättrats över tid. Agaförbudet infördes 1979 och 1990 ratificerade Sverige FN:s barnkonvention. BRIS, Barnens Rätt I Samhället, har funnits sedan 1971 och har till stor del tagit på sig att föra barns talan i samhällsdebatten. 1993 inrättades en särskild barnombudsman att arbeta utifrån FN:s barnkonvention. I november 2007 kom förslag på att barnombudsmannen skulle läggas ned, men detta hörsammades inte av regeringen och än finns barnombudsmannen kvar. Barnens status som brottsoffer må ha stärkts i och med olika samhälleliga

förändringar men de utgör fortfarande en svag grupp då de är beroende av vuxna som för deras talan.

Barn är inte något idealiskt brottsoffer, utan ett utsatt och sårbart brottsoffer (Lindgren et al. 2004). Gärningsmannen är oftast känd för barnet (BRÅ, 2007) och i familjerelaterat våld är gärningsmannen någon som barnet står i direkt beroenderelation till. Det kan därför vara gärningsmannen själv som söker sjukhusvård för barnet eller på annat sätt ger barnet omsorg efter att barnet skadats.

En övervägande del av brotten och kränkningarna mot barn begås av allt att döma inom hemmets väggar i familjer och i andra nära relationer, i huvudsak bortom insyn för det omgivande samhället. (Ds 2004:56, s. 8)

Barn har även mycket små möjligheter att på egen hand driva frågan om att belysa sig själva som idealiska offer, att stärka sin ”status” som brottsoffer. Jämfört med andra grupper har de inte samma möjlighet eller kompetens att själva belysa sin situation, de är inte tillräckligt mäktiga i förhållande till gärningsmannen. De är här, liksom i så många andra situationer, beroende av att vuxna tar på sig ansvaret att lyfta fram problematiken med barn som brottsoffer. Barn kan även sakna kunskap om att de blivit utsatta för brott då de inte har kännedom om att vissa handlingar är brottsliga och söker därmed inte den uppmärksamhet de är i behov av (Hindberg, 2004, Hindberg, 2006).

Om brott mot barn väl kommer till polismyndighetens kännedom är de särskilt svåra att utreda och bevisa. Ju fler synliga skador som har uppstått efter ett brott, desto lättare är det att hävda brottsofferstatus. Ofta är dock barnmisshandel av sådan art att inga synliga skador uppstår. Om så är fallet kan dock dessa lätt döljas under en tröja och när händelsen väl uppmärksammas har blåmärkena försvunnit. Vittnen till barnmisshandel är också ovanliga då misshandeln oftast sker inne i hemmet. Det enda beviset för brottet är därför många gånger barnets egen berättelse. Barnet har ofta varken förmågan eller motivationen att avslöja sin utsatthet. Bakomliggande faktorerna kan vara flera; bristande språklig förmåga eller referenser, rädsla eller lojalitet med gärningsmannen samt oro för de konsekvenser ett avslöjande kan få för familjen. Beviskraven i brottmål är högt ställda och även i de fall där barnet avger en vittnesutsaga under en förundersökning ställer rättsväsendet höga krav på utsagan för att den ska läggas till grund för ett åtal och leda till en fällande dom. Berättelsen måste innehålla en viss exakthet och detaljrikedom avseende tid, plats och gärningsmoment. Även hypoteser om att barnet blivit påverkat av avge felaktiga uppgifter

måste uteslutas. Sammantaget innebär det att barn som brottsoffer har stora svårigheter att hävda sig i straffprocessen (Sutorius & Kaldal, 2003).

GÄRNINGSMANNEN

Bilden av brottsoffret tenderar ofta vara alltför stereotyp, likaså har vi en tendens att skapa oss en stereotyp bild av gärningsmannen. Även om barnmisshandel kan förekomma i alla familjer, i vilken samhällsklass som helst så är dålig socioekonomisk bakgrund en stark faktor för barns utsatthet för våld i familjen (Hindberg, 2006, s. 45-47; Sundell & Egelund, 2001, s. 49; Lindell, 2004, s. 37; SOU 2001:72, s. 303). Dessa familjer är redan offer för samhällets orättvisor och den misshandlande föräldern är således ingen idealisk gärningsman. De aktörer som finns och som har möjlighet att upptäcka barnmisshandel kan dessutom lätt förbise detta då förövaren – föräldern – inte uppträder som någon idealisk gärningsman. Även våldsamma föräldrar söker vård och hjälp för sina barn och vid dessa tillfällen har de starka motiv att dölja sin egen inblandning och visar istället upp bilden av den förtvivlade föräldern med ett skadat barn. Det blir då mycket svårt för vårdpersonalen att identifiera föräldern som gärningsman och därmed barnet som brottsoffer (Munro, 1999, s. 752; Laming, 2003, s. 3-4). Föräldrar värnar ofta om sina barns trygghet och uttrycker en rädsla för att barnet ska utsättas för brott. Det är dock i hemmet barnen löper störst risk att misshandlas och dödas och störst är risken för de allra minsta barnen (Hindberg, 2004, s. 241). Barnets behov av en trygg och vårdande uppväxtmiljö med vuxna förebilder är i och med detta redan försummat och avsaknaden av makt och inflytande förstärks än mer (Hindberg, 2004, s. 248).

4. TIDIGARE FORSKNING

Jag har inför mitt uppsatsarbete försökt finna en teori som tar upp olika aktörers arbete med barn som utsatts för brott, men har haft mycket svårt att finna någon sådan. Det finns viss forskning om barn som brottsoffer, men mycket lite om olika aktörers inblandning. Den forskning som finns tar dessutom oftast upp olika typer av sexualbrott mot barn, vilket jag inte tar upp i min undersökning.

Jag kommer i nedanstående avsnitt presentera Anna Sonanders avhandling ”Att arbeta med barn som brottsoffer – en rättsociologisk studie” som publicerades vid rättsociologiska institutionen

vid Lunds universitet 2008. Jag kommer i stora drag beskriva Sonanders arbete och resultatet av hennes forskning. Det är detta resultat som, tillsammans med gällande rätt, ligger till grund för mina reflektioner av resultatet av min undersökning. Sonander studerar socialtjänstarbetare samt åklagare/domare och deras arbete med barn som brottsoffer i sin avhandling. Jag kommer att fokusera på de delar i Sonanders avhandling som berör polisen då det överensstämmer med syftet på min uppsats.

SONANDERS UNDERSÖKNING

Sonander har i sin forskning studerat ett hundratal ärenden hos polis, åklagare och socialtjänst som rör barn som har utsatts för brott. Hennes avhandling har tre syften; syfte nummer ett är att beskriva och analysera de rättsliga förutsättningarna för och kraven på de aktuella aktörernas arbete rörande barn som brottsoffer. Avhandlingens andra syfte berör förhållandet mellan den rättsliga regleringen och aktörernas agerande, det vill säga huruvida aktörerna kan sägas uppfylla de rättsligt ställda kraven i arbetet med barn som brottsoffer. Det tredje syftet är att undersöka vilka faktorer som är med och påverkar aktörernas agerande i arbetet med barn som brottsoffer (Sonander, 2008, s. 18-19).

Aktörerna i Sonanders avhandling är poliser, socialtjänstarbetare, åklagare och till viss del domare. Det empiriska materialet har polisanmälningar som startpunkt. Sammanlagt har Sonander samlat in 653 polisanmälningar. Hon har bland annat grupperat polisanmälningarna utifrån huruvida förundersökning inletts samt hur många som sedan gått vidare till åklagare samt till domstol. Sonander gör även en gruppering i hur många av de 653 polisanmälningarna som anmäls vidare till socialtjänsten. Samtliga förundersökningar rörande barn under 15 år med anmälningsdatum under år 2000 i tre kommuner i Skåne har undersökts. Sonander har inte avsikt att producera ett absolut generaliserbart material, varför det geografiska urvalsområdet begränsades (Sonander, 2008, s. 20-21; 62 ff.). Jag kommer inte närmre att beskriva Sonanders avhandlingsarbete rörande socialtjänst och åklagare/domare, utan fokuserar på polisens arbete.

Sonander har använt sig av olika metoder för att uppfylla avhandlingens olika syften. För att uppnå avhandlingens första syfte, att beskriva och analysera de rättsliga förutsättningarna och kraven för aktörernas agerande rörande barn som brottsoffer, har Sonander använt sig av juridisk metod där gällande rätt fastställs. Avhandlingens andra syfte är att undersöka huruvida de aktuella aktörerna i avhandlingen kan sägas uppfylla de rättsligt ställda kraven. För detta syfte studerar Sonander redan befintligt material (läs mer om dokumentstudier på s. 19-20.). Dokumenten som är aktuella för denna del av Sonanders avhandling är polisens förundersökningar, domar samt socialtjänstens

utredningar. För att uppnå avhandlingens tredje syfte, att undersöka vilka faktorer som är med och påverkar aktörernas agerande i arbetet med barn som brottsoffer, har Sonander genomfört en enkät- och intervjustudie av aktörerna. Enkäten har riktats till aktörer inom polis, åklagar- och domstolsväsendet samt socialtjänst. Samtliga aktörer inom respektive aktuell myndighet och undersökningsområde (de tre kommunerna i Skåne), vars arbete rör utredningsarbete eller dömande arbete gällande barn som utsatts för brott, har ombetts att besvara enkäten. Enkäten utgjorde en vägvisning för vad Sonander senare skulle ta upp i intervjuerna. Sonander gjorde inget slumpmässigt urval till intervjuerna, utan valde att i första hand fråga de personer hon fått god kontakt med om intervju, då det inte var ovanligt att hennes närvaro på arbetsplatsen uppfattades som granskande och negativ. Inom polisen genomfördes 28 enkäter och fyra intervjuer (Sonander, 2008, s.48 ff.).

Sonander har även använt sig av olika teorier för att uppfylla avhandlingens tre olika syften. Syfte nummer ett och två har sitt ursprung i tidigare forskning och ett kunskapsintresse för vad det är som händer i och med att en polisanmälan görs där målsägande är ett barn. Juridiken arbetar dock inte med en teoretisk ram i samhällsvetenskaplig mening, utan den anger istället ett börförhållande, vilket innebär att den lagstiftning som redovisas anger, i större eller mindre utsträckning, hur aktörerna bör agera. För syfte nummer ett och två har sålunda tidigare forskning samt existerande lagstiftning utgjort grunden för Sonanders intresseområde och arbetssätt.

För att uppfylla syfte nummer tre använder sig Sonander av handlingsteori och en central utgångspunkt här har varit Lipsky, M. (1980) *Street-level bureaucracy : dilemmas of the individual in public services*. Huvudpoängen som Lipsky vill göra gällande är att de personer som han benämner ”street-level bureaucrats” (gräsrotsbyråkrater), skapar den offentliga politiken genom de beslut de fattar, de rutiner de skapar och de olika ”metoder” som de använder för att klara av att handskas med sina egna arbetsförhållanden. Sonander menar att Lipsky varit central för henne då hon funnit att aktörerna som avhandlingen rör, i mångt och mycket berörs av centrala delar av Lipskys teori, det gäller framförallt förekomsten av handlingsfrihet och möjlighet att inom resursramarna för denna handlingsfrihet utföra sina arbetsuppgifter. En av påverkansfaktorerna för polisens arbete är lagstiftningen. Lagstiftningen om polisens arbete med brottsoffer anvisar dock i mycket liten utsträckning specifikt agerande. Istället måste aktörerna ha kunskap som gör att de kan uppfylla de olika mål som lagstiftningen anger. För polisens del gäller detta exempelvis betydelsen av ett korrekt bemötande och informationsgivande. Av polisen krävs därmed, när det gäller mötet med brottsoffer, kunskap om hur brottsoffer kan reagera och agera, samt vilket bemötande detta kräver. Trots att brottsoffret sålunda inte är i fokus enligt det juridiska definierade ansvaret, kan

polisen ändå sägas ha ett kunskapsbehov rörande brottsoffret för att kunna utföra sitt arbete i enlighet med det ansvar polisen har enligt lag (Sonander, 2008, s. 85 ff.).

För att undersöka vilka faktorer som påverkar aktörerna i arbetet rörande barn som brottsoffer, använder sig Sonander av de tre begreppen *vilja*, *kunskap* och *systemmöjligheter*. Dessa begrepp, menar hon, utgör dels ett metodologiskt arbetsredskap, dels en utgångspunkt för den analys som görs. Användandet av begreppen som metodologiskt arbetsredskap innebär att de utgjort en mall för vilka påverkansfaktorer som undersökts, samt att det empiriska materialet sorterats utifrån dessa begrepp. Användandet av begreppen som utgångspunkt för analys innebär att även förståelsen av aktörernas agerande utgått från dessa begrepp. Begreppen vilja, kunskap och systemmöjligheter kan återföras till olika nivåer i aktörernas arbete; emedan vilja och kunskap ytterst undersöks genom individen, undersöks systemmöjligheter utifrån förhållanden som beror på förhållanden utanför individen. Dessa systemförutsättningar bestäms inte av aktören själv, utan utgörs av de faktiska förutsättningarna för utförandet av arbetet, exempelvis olika typer av resurser. De individuella förutsättningarna, till exempel kunskap, kan således påverkas av systemförutsättningarna (Sonander, 2008, s. 34 ff.).

Sonander ägnar även ett kapitel åt att beskriva de olika aktörerna som är aktuella i hennes avhandling, där även brottsoffer och det speciella med barn som brottsoffer tas upp (jämför s. 10-12). I sin beskrivning av polisen som en av aktörerna tar Sonander upp problematiken kring att polisforskning gällande polisens uppfattning om arbetet med barn som brottsoffer inte har någon längre tradition i Sverige och inte heller har bedrivits i någon större omfattning.

RESULTATET AV SONANDERS UNDERSÖKNING

Sonander presentera inledningsvis i sin resultatdel den tid som löper från det att den förundersökning inleds till dess att den avslutas. Längden på förundersökningarna varierar i Sonanders material. I nästan 10 procent av de 653 fallen har förundersökningen inte avslutats inom ett år och i ett fåtal av dessa har förundersökningarna pågått i över 500 dagar. Sonander har här funnit ett samband mellan förundersökningens längd och huruvida åklagare kopplas in eller ej. I de fall där åklagare är aktuella tar en förundersökning längre tid än i de fall där en åklagare inte är aktuell. I de fall i Sonanders undersökning som alla tagit över ett år att utreda, har åklagare varit aktuell i högre grad än i förhållande till samtliga förundersökningar. En förklaring till detta skulle, enligt Sonanders tolkning av aktörernas arbetsbeskrivning, kunna vara att fler aktörer involveras och att samordning mellan de olika aktörsgrupperna blir nödvändig (Sonander, 2008, s. 140; 143 f.).

Polisen ska inleda sina utredningar utan dröjsmål. Sonanders undersökning visar att polisen i över hälften av alla fall har inlett en förundersökning inom ett dygn från det att det eventuella brottet anmälts, vilket hon betecknar som snarast. Sonander visar dock på några extremvärden och har då valt de förundersökningar som tog över 200 dagar innan en utredning inleddes, vilket skedde i 23 av fallen. En av de skillnader Sonander belyser i dessa fall är att åklagare varit inkopplad i över 70 procent av dessa fall jämfört 47 procent i samtliga fall (Sonander, 2008, s. 135).

Anledningen till att åklagare kopplas in i förhållandevis fler fall när det tar tid innan en utredning inleds menar Sonander kan bero på att ärendet blir mer svårutrett. Att det tar lång tid innan en utredning kan inledas påverkar även, enligt aktörerna, deras möjlighet att genomföra en tillfredställande utredning (Sonander, 2008, s. 136).

Att samtala med barnet är en betydelsefull del av polisens förundersökningsarbete. I drygt en tredjedel, 244, av förundersökningarna i Sonanders undersökning håller polisen förhör med det barn som misstänks utsatts för brott. Poliserna i Sonanders undersökning har uttryckt åsikter om att möjligheten att hålla förhör med barnet i nära anslutning till det eventuella brottet är viktigt för att polisen ska kunna göra en fullvärdig utredning och därmed uppfylla sina uppgifter, samt öka möjligheterna att förundersökningen leder till åtal. I nästan hälften av de 244 fall där polisen förhör barnet sker detta inom tio dagar. I 15 av förundersökningarna i Sonandes material har det dock tagit mer än 200 dagar innan ett första förhör hålls med barnet. Sonander menar att det skulle kunna finnas ett samband mellan om barnet förhörs och om förundersökningen leder till åtal. Åt vilket håll sambandet går kan däremot inte sägas; dels kan det vara så att barnet förhörs för att polisen och åklagaren anser att förundersökningen har kapacitet att gå till åtal, dels kan det vara så att förundersökningen får kapacitet att gå till åtal på grund av att förhör har hållits. Att det skulle vara det senare resultatet pekar flera av de genomförda enkäterna och intervjuerna på, i vilka aktörerna understryker betydelsen av förhör med brottsoffret för att förundersökningen ska leda till åtal (Sonander, 2008, s. 141; 148 f.).

Sonander tar även upp frånvaron av målsägandebiträde för barnen. När en åklagare är aktuell i förundersökningen har hon vid behov en skyldighet att ansöka om målsägandebiträde samt särskild företrädare för barn. Detta har i många fall inte skett. I Sonanders undersökning har målsägandebiträde och/eller särskild företrädare för barn varit aktuell i knappt en femtedel av de åklagarledda förundersökningarna (Sonander, 2008, s. 151).

Sonander har också undersökt vem som håller förhör med barnet, vilket regleras i Förundersökningskungörelsen. I de fall den förhörande polisens titel framgår i förundersökningen, framkommer det att det i störst utsträckning är polis/kriminalinspektörer som håller förhör med barnet. Sonander har inte kunnat uttala sig om huruvida dessa personer har specialkompetens inom området. I knappt en femtedel av förhören är det assistenter som håller förhören, en titel som fås efter de fem genomgångna utbildningsterminerna på polishögskola. Sonander menar att med bristen på polisutbildningen gällande brottsofferkunskap i åtanke, kan det betyda att den polis som håller förhör inte har hunnit erhålla någon relevant kunskap inom området. Detta är något som även framkom i enkät- och intervjuundersökningarna (Sonander, 2008, s. 150).

Eftersom Sonander i sin undersökning har flera olika aktörer har hon även studerat samarbetet dem emellan. Av de 653 polisanmälningar som utgör grunden för Sonanders material så görs anmälan till socialtjänsten i 315 fall. Samarbete som sådant har dock varit svårt att mäta då till exempel möten i en korridor sällan antecknas i någon akt. Polisen uppges uttrycka att problem finns i kontakten med socialtjänsten och att dessa bland annat består i socialtjänstens okunskap om sekretesslagstiftningen (Sonander, 2008, s. 137).

Slutligen tar Sonander upp de kunskapskrav som ställs på aktörerna i deras arbete med barn som brottsoffer. De kunskapskrav som ställs på poliserna med utgångspunkt från lagstiftningen är genomgången polisutbildning samt att förhör av barn bör hållas av en person med särskild kompetens. Emedan polisutbildningen i princip är ett krav, anger det andra kunskapskravet endast ett börförhållande. Inga av dessa krav kan med utgångspunkt från Sonanders material sägas vara uppfyllda då flera av poliserna inte har genomgått någon vidareutbildning på polishögskolan och förhör hålls av polisassistenter som inte kan ha erhållit någon särskild kompetens. Resultatet från enkät- och intervjuundersökningen visar att poliserna i stor utsträckning är missnöjda med sin utbildning vad gäller brott mot barn. Även om det finns vidareutbildning att ta del av så är även denna otillräcklig, framför allt gällande att förhöra barn (Sonander, s. 154; 173).

I sin analys av enkäterna och intervjuerna har Sonander funnit att. Poliserna ger uttryck för att i stor utsträckning kunna påverka och bestämma över sina arbetsförhållanden inom områden som framförallt rör det dagliga arbetet. Samtidigt finns det en viss logisk ordning som styr aktörernas arbete, det vill säga i de fall de önskar utföra en så tillfredsställande utredning som möjligt, måste vissa steg tas i speciell följd. Det gäller exempelvis i vilken ordning förhör ska genomföras med de olika aktörerna i en utredning (Sonander, 2008, s. 189). En stor del av poliserna har även angett kunskapsbrist och en otillräcklig möjlighet att utbilda och fortbilda sig på arbetsplatsen som en

försvårande omständighet i arbetet med barn som brottsoffer. Aktörerna upplever därmed att deras formella kunskap inte överensstämmer med det faktiska kunskapsbehovet (Sonander, 2008, s. 174; 183).

Sonander tar upp att inte endast en god lagstiftning är tillräcklig för att arbetet med barn som brottsoffer ska ske utifrån lagstiftningens riktlinjer och i enlighet med lagstiftarens intentioner. En betydelsefull påverkansfaktor i arbetet med barn som brottsoffer kan även vara resurser i form av tid för utredningarna samt aktörernas egen inställning till lagstiftningen. Förutom kunskap om lagstiftningen och möjlighet att efterfölja den måste aktörernas som ska använda lagen ha en vilja att göra detta. Sonanders undersökning har exempelvis visat att poliserna i vissa fall inte anmäler förekomsten av ett barn som kan vara i behov av hjälp till socialtjänsten förrän deras förundersökning är genomförd (Sonander, 2008, s. 161 ff.).

5. METOD

Jag kommer i detta kapitel presentera den metod jag valt för min uppsats och varför jag har valt just den metoden samt vilka problem som eventuellt kan uppstå. Jag kommer även att presentera mitt material och hur bearbetningen av det har gått till.

VALD METOD

Syftet med min uppsats är att utifrån förundersökningar gällande misshandel mot barn studera om och i så fall hur polisen efterföljer de riktlinjer och rättsliga krav som finns beträffande deras arbete med barn som brottsoffer. För att uppnå syftet undersöker jag vilka rättsliga krav som ställs på polisen och i vilken mån dessa efterföljs. För att undersöka detta ser jag till vilka utredningsåtgärder som vidtas då en polisanmälan kommer in där målsäganden är under 18 år. För att besvara frågan om dessa krav efterföljs har jag tittat på 21 förundersökningar från en storkommun i Sverige där målsägande är individer under 18 år, metoden är således dokumentstudier. Den information som är relevant och som har bildat undersökningsvariabler har sitt ursprung i den lagstiftning som finns gällande aktörernas agerande, vilket presenterades i kapitel 2. För att fastställa gällande rätt har ingen samhällsvetenskaplig metod använts, utan jag har gjort det utifrån lagtext och tidigare forskning på området. (Om skillnaden mellan samhällsvetenskapliga och juridiska metoder se t.ex.

Hydén, 2001 och Sonander, 2008.) Informationen som jag samlat in genom dokumentstudien har bearbetats och behandlats i Excel.

DOKUMENTSTUDIER

Indirekt tillgång till information är när att forskaren har tillgång till material som redan är beständigt och vilket hon måste bearbeta för sina egna syften. Forskaren har ingen direkt tillgång till situationen då informationen blev beständig. För min uppsats använder jag dokument från polisens förundersökningar, alltså indirekt information. Då jag arbetar med dokument innebär det att jag arbetar med redan befintligt material som jag gör urval ur och kategoriserar. Det finns både för- och nackdelar med att använda sig av dokumentstudier. En fördel kan vara att dokumenten inte är upprättade för forskningsändamål, det vill säga att materialet inte har påverkats av forskaren vid insamlingen. Detta kan dock även vara en nackdel då vissa frågor kanske inte är möjliga att besvara utifrån det material som finns tillgängligt (Scott, 1990; Sonander, 2008, s. 48 f.).

Scott ställer i sin bok *A matter of record* (1990, s. 6) upp fyra kriterier som kan användas vid bedömningen av ett dokumentets forskningsvärde.

1. Autenticitet – är materialet äkta, vad det utger sig för att vara?
2. Trovärdighet – är dokumentet oförfalskat och oförvringt på alla sätt?
3. Representativitet – är dokumenten typiska för sin sorts dokument?
4. Meningsfullhet – är materialet tydligt och förståeligt?

Jag använder mig av dessa punkter för att bedöma forskningsvärdet i mitt material. Vad gäller den första punkten, autenticitet, så är dokumenten insamlade direkt från polisen och de är vad de utger sig för att vara. Gällande den andra punkten, trovärdighet, så kan jag inte veta att allt som står i akterna stämmer. Jag måste vara medveten om att det är indirekt information jag tar del av men måste även, för att överhuvudtaget fortsätta arbetet med materialet, utgå från att det som står dokumenterat stämmer. Dokumentationen är visserligen inte upprättad för forskningssyfte, men ska likväl fungera som arbetsdokument för flera olika personer och dokumentationen är viktig i polisens arbete för att möjliggöra utredningar och insatser. Vad som ska framgå av dokumenten regleras även i viss mån i lag. När det gäller den tredje punkten, representativitet, så är inte syftet med min uppsats att generalisera resultaten utan visa hur det ser ut i just denna kommun. Materialet är dock representativt för förundersökningarna hos polisen i just denna kommun då det är en totalstudie av förundersökningarna från ett års tid. Den fjärde punkten, meningsfullhet, uppfyller dokumenten delvis. De är tydliga och förståeliga, men ibland saknas eftersökt information, vilket gjort att denna

punkt drar ner validiteten något på mitt resultat. Optimalt hade självklart varit att alla förundersökningar såg exakt likadan ut och att all information fanns antecknad.

Billquist och Johnsson (2007) skriver i sin artikel *Sociala akter som empiri – om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetares dokumentation i forskningssyfte*, om just problem som kan uppstå när akter används som empiri. Jag använder mig enbart av dokumentation från polisutredningar och vet därför inte vad de väljer att inte dokumentera. Frånvaro av information betyder inte att den inte funnits till hands utan bara att utredaren bedömt den som ej värd att dokumentera. Alla typer av journaler är sociala konstruktioner skrivna av människor vars värderingar och antagande påverkar vad som ska skrivas ner. Det är därför viktigt att vara medveten om att polisens faktiska arbete och dokumentationen vid förundersökningar inte är det samma. Även om det ur forskningssynpunkt kan vara positivt att det är någon annan än forskaren själv som har samlat in och dokumenterat informationen så måste jag även ta hänsyn till att dokumentationen från polisutredningar inte är sparad för att jag ska använda den till mitt uppsatsarbete. Utredningarna ser därför mycket olika ut gällande storlek, innehåll och struktur. Jag anser ändå att polisutredningar är ett gott verktyg att använda för att undersöka hur polisen arbetar med barn som brottsoffer då polisutredningen är en rättslig handling och måste uppfylla vissa krav.

Positivt med att använda polisens akter är även att det inte kräver tid och ansträngning av polisen, risken för bortfall är mindre än vid intervju- och enkätundersökningar och etiska problem kan undvikas, som framför allt kan uppstå vid studier av barn.

VALIDITET OCH RELIABILITET

Validitet syftar på att forskaren mäter det hon avser att mäta. För att uppnå hög validitet på en studie är operationaliseringen av de frågor som ställs till materialet viktig. Om fel frågor ställs kommer systematiska fel bli märkbara i resultatet och validiteten på undersökningen sänks därmed. Gällande validiteten i min uppsats har jag varit noga i operationaliseringen av frågorna och dessa bygger på den genomgång av gällande rätt som presenterats i tidigare kapitel samt Anna Sonanders (2008) avhandling. Triangulering genom olika datainsamlingsmetoder är annars ett bra sätt att höja validiteten. Intervjuer med de poliser och/eller åklagare som varit förundersökningsledare hade ökat validiteten i min undersökning. Då mitt material är från 2003 är dock chansen att de minns de specifika förundersökningarna mycket liten. En enkätundersökning skulle kunna göras för att mäta polisens inställning till och uppfattning av arbetet med barn som brottsoffer. Detta hade inte varit

behjälpligt för mitt huvudsyfte, att undersöka huruvida polisen uppfyller de ställda kraven på förundersökningsarbetet.

Materialets trovärdighet kan även påverka validiteten för min undersökning då ett validitetsproblem kan uppstå i tolkningen av polisens dokumentation. Som jag nämnt ovan kan jag inte säkert säga att utebliven dokumentation betyder utebliven information. Jag har dock försökt se till sådana faktorer som det ska finnas information om. Jag väljer t.ex. inte att undersöka vad barnet säger, utan om det överhuvudtaget förs samtal med barnet.

Reliabilitet syftar på *hur* frågorna i en studie mäts och god reliabilitet innebär att forskningen ska kunna replikeras, alltså om en annan forskare genomför samma undersökning så ska även resultatet bli det samma. Det krävs därför att de verktyg som används för att få fram resultaten är tydliga och replikerbara, likaså att analysen är tydlig och transparent. Då mitt empiriska material är sammanställt av två olika personer (se avsnittet om material nedan) får jag en mer adekvat registreringsreliabilitet (Björkman, 2000, s 42). Det är dock inte säkert att resultatet från en likadan studie i en annan kommun skulle ge samma resultat. Detta inte enbart för att polisens arbetssätt kan skilja sig mellan olika kommuner utan kanske även av den anledningen att dokumentationen i en annan kommun sker på ett annat sätt. Det är således den ovanstående punkt 2 från Scott (1990) (se s. 20) om materialets trovärdighet, som främst påverkar reliabiliteten i min undersökning. Detta är även mycket svårt att kontrollera då jag inte har tillgång till några andra data till mitt material.

OPERATIONALISERING

För att uppnå uppsatsens syfte har jag utifrån den genomgång av gällande rätt, som jag presenterat i ett tidigare kapitel, operationaliserat olika frågor som ska besvara vad som händer när polisen får in en anmälan där ett barn har utsatts för brott. Då denna operationalisering har sin utgångspunkt i gällande rätt besvaras frågan huruvida polisen till fullo följer de lagar, regler och riktlinjer som finns uppsatta för deras arbete med barn som brottsoffer. Vid operationaliseringen av frågor visade det sig att vissa av frågorna inte gick att besvara utifrån de uppgifter som fanns dokumenterade. I dessa fall har jag valt att omformulera frågan istället för att helt ta bort den. Detta gäller bland annat datumet för förundersökningens inledande samt det datum när skäligen misstänkt finns. Detta hade kunnat påverka validiteten av mitt resultat, eftersom jag inte kan ställa den exakta frågan kan jag inte heller få något exakt resultat. Jag har dock noga reflekterat över detta i analysen av resultaten. Sonanders avhandling har även den varit central i hur jag har valt att formulera mina frågor, detta för att kunna återanknyta till hennes forskning i mitt resultat och analys.

Mina frågor till materialet är följande:

1. Hur lång tid löper mellan dagen för polisanmälan till att ärendet avslutas?
2. Hur lång tid löper mellan det att polisanmälan görs och förundersökningen inleds?
3. Kopplas åklagare in under förundersökningen?
4. Finns det något samband mellan vem som är förundersökningsledare och om förhör hålls med barnet?
5. Hur lång tid löper mellan polisanmälan och det första förhöret med barnet?
6. Tillsätts målsägandebiträde eller särskild företrädare?
7. Vem är förhørsledare under förhöret med barnet?
8. Tar polisen hjälp av någon expert under förundersökningen?
9. Hur många andra förhörs utöver barnet och när förhörs de under utredningen?
10. Har polisen kontakt med någon annan aktör under förundersökningsarbetet?

MATERIAL

Materialet jag använder mig av består av förundersökningar från polisen i en storkommun i Sverige. Materialet är insamlat av Anna Kaldal, doktorand vid juridiska institutionen vid Stockholms universitet, för hennes avhandlingsarbete. Kaldal ska i sin avhandling göra en studie av parallella processer där även socialtjänstutredningar och vårdnadstvister för de aktuella barnen inkluderas.

URVAL OCH MATERIALETS SAMMANSÄTTNING

Det empiriska materialet som Kaldal har samlat in innehåller i sin helhet polisanmälningar, socialtjänstutredningar och utredningar från vårdnadstvister. Individerna i materialet är barn (individer t.o.m. 18 år) som har aktualiserats som brottsoffer i polisanmälan gjord inom perioden mars 2003 till och med februari 2004 i en storkommun i Sverige. Polisanmälan gäller brott mot kap 3 (liv och hälsa) 4 kap. (frid och frihet) eller 6 kap. (sexualbrott) brottsbalken (BrB), det vill säga brott mot barnets person. Vid urvalet gjordes även en vid bedömning av gärningsmannen som närstående, vilket var ett urvalskriterium. Som regel är detta föräldrar, styvföräldrar eller syskon, men det kan även vara någon annan i den närmaste familjekretsen eller någon som bor tillsammans med barnet eller vistas i familjen. Sammanlagt handlar det om 22 barn. Tre av dessa (syskon) har dock exkluderats i min studie då polisanmälan inte leder till någon förundersökning i deras fall. Eftersom jag i min studie utgår från lagstiftning och riktlinjer kring polisens förundersökningsarbete är dessa individer inte inkluderade i materialet. Totalt inkluderas således 19 individer i mitt

material. I inledningen till resultatkapitlet beskriver jag närmre hur jag räknar på materialet och förhållandet mellan individer och förundersökningar.

Materialet inkluderar 19 individer (åtta flickor och elva pojkar) och 21 förundersökningar. Förundersökningarna är ojämnt fördelade på de olika individerna. Vissa förundersökningar rör flera individer (syskon) och vissa individer är aktuella i flera förundersökningar. Fem av förundersökningarna dubbleras med detta sätt att räkna då det i en och samma förundersökning finns två målsägande (syskon). Jag har dock valt att ändå räkna dessa förundersökningar som egna fall då syskonen inte alltid behandlas lika i samma förundersökning samt att det för de flesta beräkningar är den korrekta siffran att återge då jag är intresserad av att se hur varje barn hanteras i varje förundersökning. Det totala antalet fall blir då 27. Jag kommer fortsättningsvis att hänvisa till denna totalsiffra som just *fall*. Detta sätt att räkna innebär att vissa extremvärden skulle kunna påverka det sammanlagda resultatet. Ett sådant scenario skulle kunna uppstå om en förundersökning gällde många syskon eller om vårdnadshavaren till ett barn agerade som rättshaverist och till exempel anmälde den andra vårdnadshavaren för att påverka utgången i en vårdnadstvist. Gällande det första exemplet, med många syskon, så finns det inte fler än två syskon i någon av förundersökningarna. I exemplet med ”rättshaveristen” finns gränsdragningen att jag bara ser till förundersökningar och inte till polisanmälningar och att ”rättshaveristens” anmälningar inte så ofta leder till förundersökningar. I mitt material förekommer samma barn som mest i tre förundersökningar. Problemet med att samma barn räknas flera gånger är att polisen möjligtvis inte skiljer på förundersökningarna. Situationen kan uppstå att en polisanmälan inkommer och polisen väljer att inte agera förrän senare då en polisanmälan gällande en ny händelse men samma målsägande inkommer. I ett sådant fall kan den gamla polisanmälan återaktualiseras och polisen behandlar den parallellt med den nya polisanmälan. Anteckningar om förhör och kontakt med andra kan då komma att bara antecknas i den ena förundersökningen. Dock ska polisen, enligt 20 § FuK anteckna utsagor av hörda personer samt erforderliga upplysningar om dem. Oavsett om förhöret huvudsakligen sker inom ramen för en annan förundersökning borde detta finnas antecknat i förundersökningsprotokollen för samtliga förundersökningar.

BEARBETNING AV MATERIALET

Materialet är, som ovan nämnts, insamlat av doktorand Anna Kaldal för hennes avhandlingsarbete. Vidare har det i ett första skede bearbetats av en forskarassistent på rättspsykiatriska sektionen på Karolinska institutet i Huddinge. Denna bearbetning har skett utifrån frågor framtagna av Kaldal. Dessa frågor var operationaliserade för Kaldals avhandlingsarbete och berörde bland annat utredningens längd, antal förhör med barnet, kontakt med socialtjänsten och förundersökningens

avslutande. Forskarassistenten besvarade frågorna genom att läsa förundersökningarna och antecknade svaren utan någon vidare bearbetning. Jag fick i min tur tillgång till materialet då jag fick i uppdrag att bygga upp en databas av det sammanställda materialet. Utöver den information som framkommit från den första bearbetningen av materialet har jag även själv gått igenom samtliga förundersökningsprotokoll för att få svar på de frågor jag har ställt till materialet. Polisens förundersökningar kan i viss mån se olika ut och det är inte alltid alla händelser dokumenteras kronologiskt. Detta har gjort att själva arbetet med att gå igenom allt material har varit tidskrävande i större utsträckning än beräknat, men det har inte påverkat resultatet.

ETIK

Det finns forskningsetiska principer för humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning uppsatta av vetenskapsrådet. Eftersom mitt datamaterial består av personuppgifter av känslig karaktär har det varit av yttersta vikt att dessa hanteras på ett korrekt sätt. Till att börja med har samtliga som arbetat med materialet skrivit under en tystnadspliktsförbindelse. Vidare har individerna i studien oidentifierats vid inkodning av materialet. Dokumenten i sig har förvarats inlåsta på sektionen för rättspsykiatri, Karolinska institutet i Huddinge. Likaså har det bearbetade materialet lagrats på ett externt USB-minne som även det förvarats inlåst i sektionens lokaler. Vid bearbetning av materialet har även ortsnamn och andra uppgifter som på något sätt kan identifiera personerna i materialet tagits bort.

6. RESULTAT

Jag kommer i detta kapitel presentera resultatet från min empiriska undersökning av polisens förundersökningar i en kommun under ett års tid där målsägande är under 18 år och den misstänkte gärningsmannen är en närstående. Mina frågor bygger på den presentation jag har gjort av gällande rätt för poliser i deras arbete med barn som brottsoffer. Formuleringen av frågorna bygger även till stor del på Sonanders (2008) forskning.

ÖVERGRIPANDE FRÅGOR

Jag kommer nedan presentera resultatet av några övergripande frågor – köns- och åldersfördelning, brottstyp, misstänkt gärningsman, vem som anmält brottet samt förundersökningens avslutande. Dessa frågor ingår inte i mina operationaliserade frågor men är av intresse för att ge en överblick

över materialet. Könsfördelningen är jämn, 13 av fallen rör pojkar och 14 rör flickor. Medelåldern är sju år med en standardavvikelse på fyra år. I fem av fallen är barnen under tre och ett halvt år, vilket kan ses som en gräns för när samtal skulle kunna föras med barnet.

Samtliga fall i materialet rör förundersökningar där det misstänkta brottet är misshandel. I två fall rör det även olaga hot och i två andra fall egenmäktighet med barn, grov fridskränkning och olaga frihetsberövande utöver misshandeln. Misstänkt gärningsman är i 26 av fallen någon av barnets vårdnadshavare. I det 27:e fallet är misstänkt gärningsman en annan släkting till barnet som vid brottstillfället bodde i samma bostad som barnet.

Anmälningarna är i 17 av fallen gjorda av en av barnets vårdnadshavare (ej misstänkt gärningsman), i sex fall av socialtjänsten, i ett fall av barnet själv och i övriga tre fall av någon annan.

Det är bara ett fall som slutar med åtal, övriga förundersökningar läggs ner med motiveringen att brott ej kan styrkas. Den förundersökning som leder till åtal slutar med villkorlig dom för misshandel och 50 timmars samhällstjänst i tingsrätten, vilken i hovrätten ändras till misshandel av ringa art och 80 dagsböter à 80 kronor.

OPERATIONALISERADE FRÅGOR

Jag kommer att i avsnittet nedan presentera resultatet av de frågor jag beskrev i operationaliseringsavsnittet (s. 21) i metodkapitlet. Frågorna är, som jag då nämnde, operationaliserade utifrån gällande rätt, men även utifrån Sonanders undersökning. De frågor som inte direkt återfinns i Sonanders undersökning är frågorna fyra, åtta och nio. Fråga fyra, angående om förhör hålls med barnet och om detta påverkas av vem som är förundersökningsledare, kan kopplas till fråga tre rörande huruvida åklagare kopplas till fallet eller ej. Sonander tar dock inte specifikt upp frågan om förhör hålls eller ej. Fråga åtta, gällande huruvida expertis tillfrågas i förundersökningsarbetet, bygger på att det i FuK framkommer att uttalanden från personer med särskild kompetens kan vara avgörande för utredningen, samt att samarbete mellan olika aktörer är viktigt i utredningsarbetet (jämför fråga 10). Fråga nio, om några andra förhörs under förundersökningen och när detta sker, springer ur att riksåklagaren har rekommenderat att bakgrundsinformation insamlas innan förhör hålls med barnet.

1. HUR LÅNG TID LÖPER MELLAN DAGEN FÖR POLISANMÄLAN TILL ATT ÄRENDET AVSLUTAS?

Enligt 23 kap. 1 § RB ska en förundersökning med målsägande under 18 år bedrivas särskilt skyndsamt och enligt 2a § FuK ska den vara avslutad inom tre månader från det att någon skäligen misstänkt finns för brottet, om inte särskilda skäl föreligger. Förundersökningen ska ledas av åklagare, särskilt om förhör hålls med barnet.

I Sonanders undersökning är det nästan 10 procent av de 653 fallen som ej avslutats inom ett år och i ett fåtal av dessa har förundersökningarna pågått i över 500 dagar (Sonander, 2008, s. 140).

Som jag nämnde inledningsvis avsnittet om materialets sammansättning (s. 22-23) är dokumentationen kring förundersökningarna bristfällig och en av de uppgifter som saknas är datum för när skäligen misstänkt finns för brottet. I samtliga förundersökningar i mitt material har gärningsmannen pekats ut vid anmälningstillfället och jag har valt att använda detta datum för när gärningsmannen anses vara *misstänkt*. I och med detta har jag valt att räkna förundersökningens längd från det datum polisanmälan görs. Dagen för polisanmälan är även en god indikator på när förundersökningen kan tänkas ha inletts. Tidigare forskning (Sonander, 2008) visar även att över hälften av förundersökningarna vid brott mot barn inleds samma dag som polisanmälan görs och cirka 80 procent är inledda inom en månad (Sonander, 2008, s. 135). Större delen av de förundersökningar i Sonanders material som inleds senare än en månad efter polisanmälan tillhör extremfall där det tog över 200 dagar innan förundersökning inleddes.

Tidslängden för utredningarna i de fall jag har tittat på varierar mellan de olika förundersökningarna, men endast en minoritet avslutas inom de föreskrivna tre månaderna. Diagrammet nedan illustrerar hur länge som de olika förundersökningarna pågick från dagen för polisanmälan.

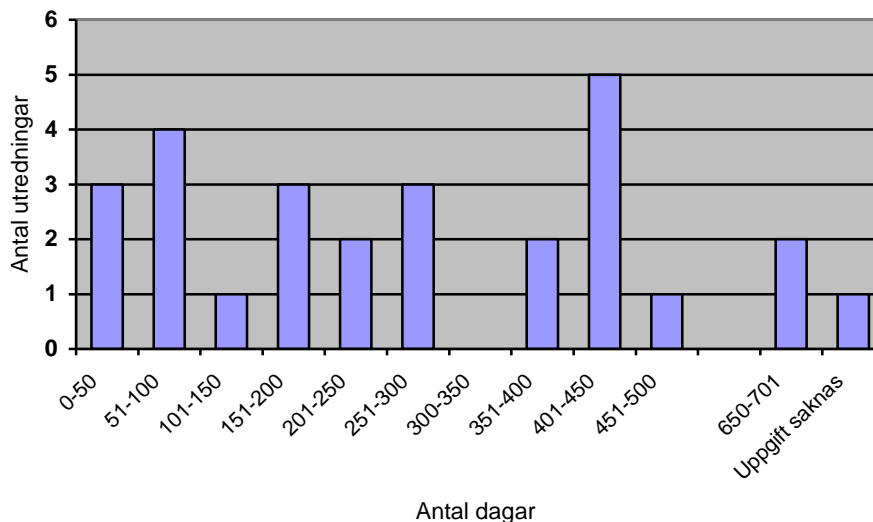

Diagram 1. Utredningstid från dagen för polisanmälan till avslut av ärendet.

Sju av de 27 fallen avslutades inom de uppsatta tre månaderna och åtta pågick i över ett år. De flesta utredningarna pågick således längre än i tre månader. Inte i något av dessa fall framkom av dokumentationen att särskilda omständigheter skulle råda. Exakt vad som skulle kunna vara en särskild omständighet framgår inte av lagstiftningen, men då lagstiftningen ska vara särskild och inte allmän har jag utgått från att en särskild omständighet borde ha antecknats om den funnits. I det fall där utredningstiden uppgår till 453 dagar finns ytterligare en förundersökning med samma målsägande. Denna förundersökning avslutas inom 100 dagar och avslutningsdatum är det samma som för den längre förundersökningen. Det är då mycket troligt att det i och med den nya polisanmälan har framkommit sådant att även den gamla aktualiseras.

2. HUR LÅNG TID LÖPER MELLAN DET ATT POLISANMÄLAN GÖRS OCH FÖRUNDERSÖKNINGEN INLEDS?

Sonander visade i sin undersökning att de flesta förundersökningarna påbörjades kort efter polisanmälan. Hon lyfter upp extremfall som påbörjats 200 dagar eller senare efter polisanmälan (Sonander, 2008, s. 135). I och med att Sonander använder sig av tidsperioden 200 dagar har även jag valt att göra det då jag jämför mitt resultat med hennes forskning. Eftersom jag inte har något datum för när förundersökningen inleds valde jag, för att kontrollera extremfallen i min undersökning, att använda mig av det första datum då ett förhör finns antecknat. Att ett förhör hålls behöver inte betyda att förundersökningen inleds i och med det, men det fungerar som en fingervisning.

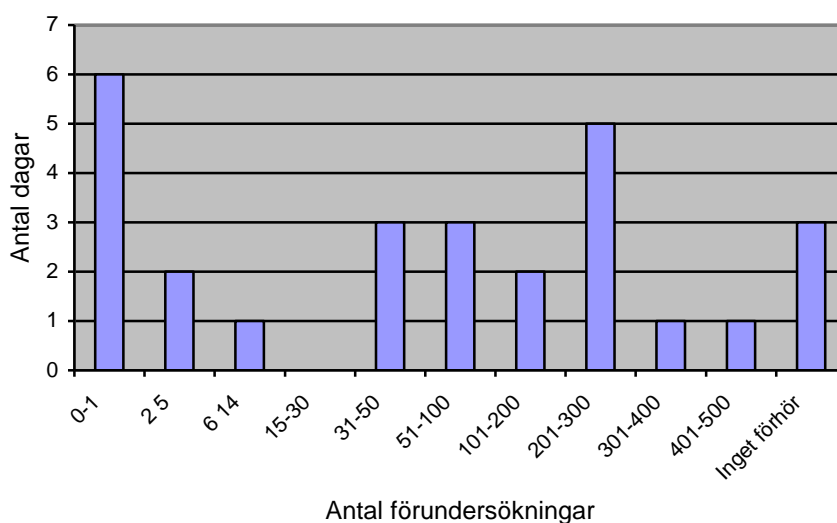

Diagram 2. Antal dagar till första förhör efter polisanmälan samtliga fall

I tre fall hålls inga förhör alls under utredningen. Bland övriga är det i sju fall som det dröjer mer än 200 dagar innan ett första förhör hålls med någon i utredningen. I nio av fallen hålls förhör i utredningen inom en tvåveckorsperiod. Troligtvis kan det då vara en indikator på att förundersökningen inletts under denna period. Dock kan jag inte med samma säkerhet säga att ingen förundersökning inletts på grund av uteblivet förhör då det finns andra förundersökningsåtgärder att vidta. Resultatet visar således att nio av förundersökningarna sannolikt inleds inom två veckor.

3. KOPPLAS ÅKLAGARE IN UNDER FÖRUNDRERSÖKNINGEN?

Sonander har i sin forskning visat att det finns ett samband mellan förundersökningens längd samt den tid som löper från anmälningstillfället till dess att förundersökningen inleds och vem som är förundersökningsledare. Hennes resultat visar att både förundersökningens längd och tiden mellan anmälan och förundersökningens initierande är längre i de fall där åklagare är förundersökningsledare jämfört med de fall där polis är förundersökningsledare (Sonander, 2008, s. 135).

Huruvida förundersökningen leds av åklagare eller ej har det varit svårt att finna information om i den dokumentation jag har undersökt. Jag har istället skapat en variabel som jag har kallat ”åklagare kopplas in”. Förutom de fall där det finns antecknat att åklagare är förundersökningsledare, ingår i variabeln även de fall där det finns åklagardirektiv. Övriga fall, där ingen information har funnits

om förundersökningsledare eller åklagardirektiv har jag räknat som ledda av polisen. Med den indelningen så visade det sig att åklagare kopplades in i 15 av de 27 fallen.

Tre av dessa förundersökningar avslutades inom tre månader och fem pågick i över ett år. Motsvarande siffra för de förundersökningar (12 st.) som leddes av polisen är fem avslutade inom tre månader och tre pågående över ett år. Något färre förundersökningar avslutas således inom tre månader då åklagare kopplats in. När det gäller sambandet mellan tiden som löper från polisanmälan till förundersökningens inledande och förundersökningsledare har jag inte kunnat finna någon sådan koppling i mitt material.

4. FINNS DET NÅGOT SAMBAND MELLAN VEM SOM ÄR FÖRUNDERSÖKNINGSLEDARE OCH OM FÖRHÖR HÅLLS MED BARNET?

En tydligare skillnad i åklagares inkoppling finns vad gäller förhör med barnet. Förhör med barnet sker i 12 av de totalt 27 fallen. I 11 av dessa 12 fall är åklagare kopplad till förundersökningen. När barnet inte förhörs är det däremot bara i fyra av 15 fall som åklagare leder förundersökningen. Om det är förhöret med barnet som föranleder att åklagare sätts in som förundersökningsledare eller om åklagare som förundersökningsledare är mer benägna att se till att förhör hålls med barnet kan jag inte avgöra då jag inte har några datum för när åklagaren kopplas in.

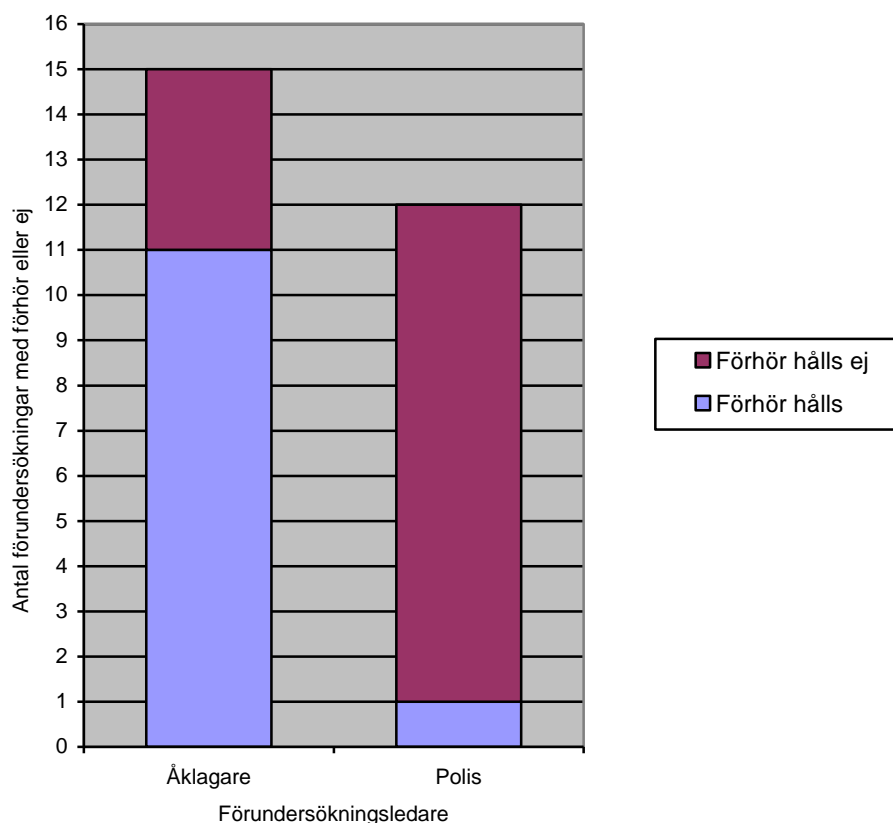

Diagram 3. Förhållandet mellan förundersökningsledare och huruvida förhör hålls med barnet.

Förhör med barnet hålls i knappt hälften av fallen. Diagrammet ovan visar att skillnaden är stor om variabeln förundersökningsledare tas med. Totalt är åklagare förundersökningsledare i 15 fall och i 11 av dessa förhörs barnet. Polisen är förundersökningsledare i 12 fall och bara i ett av dessa fall förhörs barnet. Dock är barnen i fem av fallen där polis är förundersökningsledare mellan 0,5 och 1,5 år. Så små barn går inte att förhöra muntligt, vilket skulle kunna vara en anledning till den låga förhörsfrekvensen inom ”polisgruppen”.

5. HUR LÅNG TID LÖPER MELLAN POLISANMÄLAN OCH DET FÖRSTA FÖRHÖRET MED BARNET?

Enligt den handbok som riksåklagaren kom ut med 2006, får endast undantagsvis förhör hållas med barnet senare än två veckor efter det att förundersökningen har inletts. I fyra fall hörs barnet inom den utsatta tvåveckorsperioden, i samtliga av dessa fall hörs barnet i samband med polisanmälan. I extremfallet åt andra hållet hörs barnet först 558 dagar efter det att polisanmälan har gjorts.

Dagar till förhör med barnet	Antal fall
Vid anmälan	4
102	2
115	1
134	1
267	1
367	2
558	1

Tabell 1. Tidsåtgång i dagar från det att polisanmälan görs tills ett första förhör hålls med barnet.

Ingen av mina uppsatta variabler skiljer sig åt mellan de fall där förhör hålls inom en tvåveckorsperiod och de fall där det tar längre tid. Extremfallet där det dröjer 558 dagar innan barnet hörs är dock det enda fallet där åklagare inte är inkopplad men barnet ändå hörs (se diagram 2). Den refererade handboken från riksåklagaren utkom år 2006, vilket är efter det att förundersökningarna från mitt material samlades in. Jag har dock kontrollerat uppgiften om hur länge det bör dröja innan ett första förhör hålls med barnet i den handbok som föregick år 2006 upplaga (Riksåklagaren 2002, *Riktlinjer för ärenden rörande barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn*) och även enligt denna bör förhören hållas inom två veckor.

6. TILLSÄTTTS MÅLSÄGANDEBITRÄDE ELLER SÄRSKILD FÖRETRÄDARE?

Oavsett vem som är förundersökningsledare så är det polisen som ansvarar för det faktiska utredningsarbetet. Polisen ska bland annat informera målsägande om rätten att få målsägandebiträde och/eller särskild företrädare, vilket ska vara fallet i förundersökningar med barn som brottsoffer. I Sonanders undersökning tillsätts målsägandebiträde eller särskild företrädare i knappt en femtedel av de åklagarledda förundersökningarna (Sonander, 2008, s. 151). Jag har valt att se till samtliga mina fall, inte endast de åklagarledda. Målsägandebiträde tillsätts inte i något av fallen. I fyra förundersökningar tillsätts särskild företrädare. I tre av dessa fall hålls förhör med barnet, vilket kan tolkas som att barnet ges utrymme i förundersökningen, men dessa förundersökningar pågår i 446, 675 samt 701 dagar, vilket inte är det bästa för barnet. I det fall där inget förhör hålls med barnet är utredningstiden 119 dagar. Jag har dock inget datum för när särskild företrädare tillsätts, varför jag inte kan avgöra om särskild företrädare bidrar till längre utredningstider, eller om längre utredningstider ökar möjligheten för barnet att få särskild företrädare.

7. VEM ÄR FÖRHÖRSLEDARE UNDER FÖRHÖRET MED BARNET?

Förutom målsägandebitråde och särskild företrädare som kan tillgodose barnets behov vid en polisutredning lyfter 17-18 §§ FuK upp särskilda aspekter att ta hänsyn till vid förhör med barn. Forskare har även påpekat vikten av att ta hjälp av någon som äger särskild sakkunskap i barn- eller förhörpsykologi vid förhör av barn (Cederborg, 2000, s. 18). I mitt material hålls förhöret i 11 av de 12 fallen av polisinspektör. I det 12:e fallet saknas uppgift om förhørsledare. I ett fall hörs barnet två gånger och då hålls det andra förhöret av en polisassistent. Det är inte heller någon annan som medverkar vid förhören. Vid ett fall närvarar dock barnets särskilda företrädare som observant via envägs videolänk. Liksom Sonander i sin undersökning har jag inte kunnat avgöra om någon av förhørsledarna har specialkompetens. I Sonanders material hålls förhören dock i en femtedel av fallen av assistenter, vilket endast sker i ett fall hos mig, då vid ett andra förhör.

8. TAR POLISEN HJÄLP AV NÅGON EXPERT UNDER FÖRUNDERSÖKNINGEN?

I nio fall kontaktas expertis från annat håll för att bidra till förundersökningen, i tre fall genom rättsintyg och i sex fall genom någon typ av kontakt med psykolog. Det framgår dock inte tydligt om denna kontakt är till för att hjälpa polisen i utredningsarbetet eller om psykolog kontaktas enbart för att hjälpa barnet. Det är dock bara i fem av de sammanlagt 12 fall där förhör med barnet förekommer som utomstående expertis kontaktas. Således kan kontakt med expertis vid annat tillfälle än förhöret inte sägas kompensera för att ingen expert närvarar vid själva förhörstillfället. Expertis tillfrågas inte i något av de fall där barnet har särskild företrädare. Det finns inte heller någon skillnad i utredningstid för dessa fall jämfört med dem där ingen expert rådfrågas. Dock rådfrågas expert i samtliga fyra fall där brottsrubriceringen är något annat än bara misshandel. Två fall gäller misshandel och olaga hot, där inhämtas rättsintyg och de andra två fallen har brottsrubriceringen misshandel, egenmäktighet med barn, grov fridskränkning och olaga frihetsberövande, i dessa fall har polisen kontakt med psykolog.

9. HUR MÅNGA ANDRA FÖRHÖRS UTÖVER BARNET OCH NÄR FÖRHÖRS DE UNDER UTREDNINGEN?

Från riksåklagarens har kommit rekommendationer om att viss undersökning bör göras innan barnet hörs, till exempel genom att de som fått ta del av barnets berättelse hörs för att ge bakgrundsinformation till förhöret med barnet (Riksåklagarens PM 1999:01). För att mäta detta har jag ställt frågan om någon annan hörs före barnet. *Annan* i dessa fall är vanligtvis gärningsmannen,

vårdnadshavare (ej misstänkt gärningsman) samt i några fall även personal från socialtjänsten och/eller skola/förskola. I samtliga av de 12 fall där barnet har hörts förhörs även någon annan än barnet. I hälften av dessa fall har *annan* förhörts både före och efter det att barnet har hörts. I nedanstående diagram framgår i hur många fall och vid vilken tidpunkt förhör med någon annan har skett i förhållande till förhör med barnet.

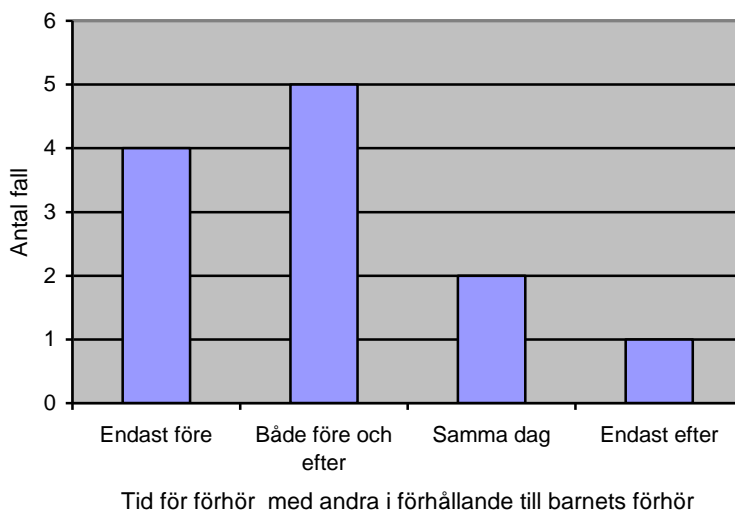

Diagram 4. Antal förhör med annan och/eller gärningsmannen före, efter eller både före och efter förhöret med barnet.

Jag har kontrollerat extra för de två fall som är *samma dag* då förhör med *annan* i dessa fall i praktiken skulle kunna ha skett ett antal timmar före förhör med barnet. Båda dessa förhör har skett i samband med anmälan. I det ena fallet är barnet självt den som har anmält händelsen varför barnet med stor säkerhet kan antas vara den som hörs först. I det andra fallet hörs barnet och *annan* samtidigt. Dessa två fall kan således inte räknas till kategorin *förhör före*.

10. HAR POLISEN KONTAKT MED NÅGON ANNAN AKTÖR UNDER FÖRUNDESRÖKNINGSARBETET?

Då barn utsätts för brott är det viktigt att även socialtjänsten får information om det inträffade. I de fall polisanmälan kommer från annat håll än från socialtjänsten är polisen enligt lag (SoL 14:1) skyldiga att anmäla misstänkta missförhållanden till socialtjänsten. I polislagen 3 § lyftes även vikten av samarbete med bland annat åklagare och socialtjänst upp. I 18 av fallen har polisen haft kontakt med socialtjänsten och i två av dessa även med tingsrätten gällande pågående

vårdnadstvister. I de nio fall som ingen kontakt med annan myndighet finns antecknad gäller tre fall individer som är aktuella i flera förundersökningar och i dessa finns kontakt med socialtjänsten antecknad. Sonander har i sin undersökning funnit att polisen har kontakt med socialtjänsten i 315 av de sammanlagt 653 fallen (Sonander, 2008, s. 137).

7. DISKUSSION

Jag har i resultatkapitlet ovan presenterat resultaten från de frågor som genomgången av gällande rätt för polisens arbete med brottsutsatta barn och Sonanders forskning har genererat. Jag kommer i detta kapitel att diskutera dessa resultat och kommer då även återanknyta till Sonanders forskning.

Det presenterade resultatet ska ses i samband med genomgången av gällande rätt (s. 4-10). Dessa bestämmelser reglerar polisens arbete med barn som brottsoffer, men hjälper dem inte i någon större utsträckning. Det finns bestämmelser om hur länge en utredning får pågå, vem som bör leda den, när, var och hur förhör av barnet ska ske och av vem. I lagtexten framgår även att barnet behöver hjälp och stöd under förundersökningen. Det som inte framgår är hur polisen ska uppnå dessa bestämmelser. En nyutexaminerad polisaspirant har i mycket liten utsträckning läst om barn som brottsoffer och har således begränsad kunskap på området. Som Sonander beskriver det är även aktörernas vilja att följa lagen av vikt. Sonander använder sig i sin avhandling av handlingsteori och skriver att polisernas handlingsutrymme påverkar dem i deras arbete och att detta handlingsutrymme i sin tur delvis påverkas av deras kunskap om barn som brottsoffer, en kunskap som de menar inte överensstämmer med det faktiska kunskapsbehovet. Jag kan inte i min analys säga något om de faktiska aktörerna i mitt material eftersom jag har gjort en dokumentstudie av förundersökningarna med utgångspunkt i gällande rätt. Jag kommer dock delvis att föra en diskussion kring detta, men då med utgångspunkt i Sonanders forskning.

Det faktum att jag har behövt använda datumet för polisanmälan som utgångsdatum för vissa av mina frågor har delvis påverkat validiteten i min undersökning. Det som dock är viktigare att poängtera är den dokumentationsbrist som här har uppstått. 1a § FuK tar upp just att det i akten ska antecknas när en förundersökning inleds och av vem. Hade en sådan anteckning gjorts hade jag haft både datum för förundersökningens inledande samt information om huruvida förundersökningsledaren var polis eller åklagare (såtillvida en åklagare inte tar över

förundersökningen efter ett tag). Bättre dokumentation hade även förbättrat validiteten för de frågor som berör förhör med barnet. Som jag nämnde tidigare (s. 23) är vissa barn aktuella i flera förundersökningar. Det är då möjligt att polisen bara har antecknat om förhör i en av dessa förundersökningar. Det totala antalet förundersökningar med förhör med barnet presenterat i mitt resultat kan alltså vara för lågt.

Mitt resultat visade att polisen endast undantagsvis avslutar förundersökningen inom utsatta tre månader. Den lagstadgade tidsgränsen om tre månader är bestämd utifrån när någon misstänkt finns för brottet och inte för när förundersökningen formellt inleds. Jag valde ändå att kontrollera för när förundersökningen inleds genom att titta på hur lång tid som löper mellan polisanmälan och ett första förhör i utredningen (s. 30). I flera fall visade det sig att det dröjde mer än tre månader innan ett första förhör hölls. Då detta var vanligare i de utredningar som pågick längst kan det tyda på att förundersökningen kommit igång först senare och att det därför går lång tid från polisanmälan till avslut. Vad som föranlett detta dröjsmål framgår dock inte. Polisen ska inleda förundersökning så snart de kan anta att brott som hör under allmänt åtal har begåtts. Huruvida de fall där förundersökning inte har inletts direkt är sådana fall där det först i ett senare skede har framkommit att ett brott som faller under allmänt åtal verkar vara begånget framgår inte av min undersökning. Det jag med säkerhet kan säga är dock att sådan ny information inte kan ha fåtts genom förhör med någon part då jag ställt frågan om tidsåtgång från polisanmälan till förhör med någon för att kontrollera för eventuell sent inledande av förundersökningen. Sonander har i sin forskning visat på att i de fall då åklagare är inkopplad så pågår förundersökningen under längre tidsperiod samt att det dröjer längre innan ett första förhör hålls i förundersökningen (Sonander, 2008, s.135). Resultatet från min undersökning pekar dock inte åt det hållet.

Förundersökningsledare ska alltid vara åklagare när målsägande är under 18 år (RB 23:3). I mitt material kopplas åklagare in i lite drygt hälften av fallen (15 av 27). Varför åklagare inte kopplas in i samtliga fall framgår inte i min undersökning. En anledning till att åklagare kopplas in skulle kunna vara förhör med barnet. Enligt föreskrifter från rikspolisstyrelsen som berör förundersökningsarbete i brottmål (RPSFS 2007:2 FAP 403-5) ska åklagare leda förundersökningen när förhör genomförs med någon under 15 år. Övervägande del av alla förhör med målsägande i mitt material genomförs nämligen när åklagare är inkopplad, hela 11 av 12 förhör. Detta överensstämmer väl med det faktum att åklagare ska vara förundersökningsledare då förhör hålls med barn under 15 år. Det jag inte kan kontrollera är dock åt vilket håll sambandet går. Är det på grund av att förhör ska genomföras med barnet som åklagare kopplas in eller är det för att åklagare har kopplats in som förhör kommer till stånd? Samtliga av de barn som var 1,5 år eller yngre är

dock aktuella i förundersökningar där åklagare inte har kopplats in. Detta skulle då kunna tyda på att det är först när förhör med barnet blir aktuellt som det anses vara nödvändigt att koppla in åklagare. Likväl finns det fall där åklagare inte är inkopplad och förhör hålls ändå likaså fall där åklagare är inkopplad trots att inga förhör genomförs. Här kan även det faktum att jag räknar *fall* snarare än *individer* påverka resultatet. Om polisen väljer att inte anteckna att förhör sker med målsägande inom ramen för en annan förundersökning, vilken leds av åklagare, men likväl används som information i flera pågående förundersökningar, vilka leds av polisen, så kan siffran om antal förhör bli missvisande. Jag kan inte jämföra detta resultat med Sonanders forskning då hon inte har sett till denna faktor på samma sätt som jag. Dock gör hon, som jag nämnt i stycket ovan, en koppling mellan förundersökningens längd och åklagare som förundersökningsledare. I detta resonemang tar hon upp att anledningen till att åklagare är inkopplad i de längre förundersökningarna skulle kunna bero på att de är mer svårutredda (Sonander, 2008, s.136). Det blir då intressant att i ljuset av detta se på förekomsten av förhör och den tendens jag funnit att åklagare oftare är inkopplad i de förundersökningarna – är det i de mer svårutredda förundersökningarna som förhör hålls, eller blir de mer svårutredda för att förhör hålls?

En annan variabel som också skulle kunna påverkas av om åklagare är inkopplad eller ej är tid till förhöret från polisanmälan. Enligt handbok från riksåklagaren (2006) ska förhör hållas med barnet så snart som möjligt och senast två veckor efter det att förundersökningen har inletts. Detta sker i fyra fall i min undersökning och för samtliga dessa i samband med själva anmälan. I det enda fall där åklagare inte kopplas in men det ändå genomförs förhör med barnet dröjer det 558 dagar från anmälningstillfället innan förhöret genomförs. Dock finns extremfall även i de fall där åklagare är inkopplad. I två fall dröjer det 367 dagar innan förhör hålls och i ytterligare ett fall dröjer det 267 dagar. I och med att det bara finns ett fall som leds av polisen där förhör hålls går det inte att säga att det är detta som avgör att förhöret dröjer så länge. Jag har inte heller sett någon annan variabel som samvarierar med tid till förhöret. Den långa tid som löper mellan polisanmälan och ett första förhör med barnet skulle kunna påverka kvaliteten på förundersökningen då Sonander i sin avhandling uppger att poliserna anser att just tidsåtgången till ett första förhör med barnet påverkar utredningsarbetet (Sonander, 2008, s.136).

De som håller förhör med barnen i mitt material är polisinspektörer. Polisinspektör är den fjärde graden efter polisaspirant, vilket är den första graden. För att bli polisinspektör krävs minst fyra års tjänstgöring. Idag uppnås titeln efter c:a 10 års tjänstgöring. Det krävs dock ingen specifik vidareutbildning under dessa år (Sonander, 2008, s. 150). Sonander menar även, med utgångspunkt från hennes empiriska material, att poliserna i stor utsträckning är missnöjda med sin utbildning vad

gäller brott mot barn. Många som arbetar med barn är dock specialiserade på detta område. Jag har inte kunnat se om det i de fall jag har studerat har varit polisinspektörer med särskild tjänsteställning som har arbetat med förundersökningarna.

Polisen bör i sitt arbete även ta hjälp av expertis och erbjuda barnet stöd i form av särskild företrädare eller målsägandebiträde. I lagen om målsägandebiträde framgår i första paragrafen att sådan bör tillsättas bland annat om brott mot 6 kap. BrB är begånget, om målsägande har behov av målsägandebiträde eller med hänsyn till målsägandes relation till gärningsmannen. Det är inte något fall i mitt material som faller under 6 kap. BrB (sexuallbrott). Däremot är samtliga barn i mitt material brottsoffer där den misstänkte gärningsmannen är någon av barnets vårdnadshavare och de faller därmed in under de övriga två punkterna i lagen om målsägandebiträdes första paragraf då barn som utsatts för brott är en extra utsatt och sårbar offergrupp (se s. 6). Gällande särskild företrädare finns en egen lag för sådan när det gäller barn. Där framgår att särskild företrädare ska tillförordnas när barnet och förövaren står varandra nära. Min undersökning borde således visa att särskild företrädare var tillförordnad i samtliga fall. Resultatet är dock att målsägandebiträde inte tillsätts i något av fallen och att särskild företrädare tillsätts i fyra av 27 fall. Jag kan alltså här konstatera att polisen inte uppfyller kraven på när särskild företrädare eller målsägandebiträde ska tillförordnas. Intressant med detta resultat är vidare att i de tre fall där särskild företrädare förordnas och förhör hålls med barnet så är utredningstiden lång. Sonander menar att åklagares inblandning kan bero på att utredningarna är särskilt svårutredda, möjligtvis skulle så även kunna vara fallet med utredningar där särskild företrädare förordnas barnet. Detta förutsätter dock att längden på förundersökningen är en indikation på att utredningen är särskilt svårutredd, vilket jag inte med säkerhet kan säga.

Målsägandebiträde och särskild företrädare har till uppgift att stärka möjligheterna att ta till vara barnets rätt och förbättra förutsättningarna för att utreda brottsmisstanken. Detta kan delvis även göras genom att expertis tillfrågas och närvarar vid förhörstillfället. Enligt Cederborg (2000) ökar möjligheten att få information vid barnförhör om detta görs av expert. Dock visar mitt resultat att det inte vid något tillfälle närvar någon annan än polis vid förhören. Precis som Cederborg (2000) tar upp i sin bok *Barnintervjuer – vägledning för utredningsarbetet* så tillämpas inte forskningen om barnintervjuer i praktiken. Expertis rådfrågas överhuvudtaget bara i fem fall där barnet förhörs. Möjligtvis skulle en parallell kunna dras till Sonanders resonemang om begreppet vilja som är ett av de begrepp hon använder sig av i sin analys. Huruvida expertis rådfrågas i en förundersökning skulle kunna bero på ovilja från polisens och behöver inte vara ett tecken på att polisen saknar kunskap om den forskning som har gjorts på området om den hjälp experter kan bidra med vid en

förundersökning där barn är brottsoffer. Jag kan dock bara spekulera i att det skulle vara så då jag inte har undersökt aktörernas inställning.

Min sista punkt i resultatkapitlet berör samarbete med andra myndigheter. Som jag nämnde inledningsvis går jag inte in närmre på detta. Jag har bara sett till när polisen har kontakt med socialtjänsten. Detta sker i 18 av 27 fall, dock är denna siffra inte helt rättvisande. Jag redogjorde tidigare för att jag kommer att räkna fall snarare än förundersökningar eller individer. Detta har varit den absolut bästa siffran för samtliga mina resultat, men just i frågan om samarbete påverkas validiteten av detta. Här finns skillnaden främst i socialtjänstens arbete med barn. De har inte samma distinktion mellan olika utredningar som polisen har utan ser till barnet som individ, medan polisen ser till brottet. I och med att tre av de fall där ingen kontakt finns antecknad rör barn som är aktuella i andra förundersökningar där kontakt finns antecknad skulle siffran kunna uppgå till 21 fall av 27. Detta visar att polisen i stor utsträckning har kontakt med socialtjänsten, dock inte tillräckligt då det uttryckligen är lagstiftat om att sådan kontakt ska finnas. Jämfört med resultatet från Sonanders forskning där anmälan till socialtjänsten bara görs i 315 av 653 fall så är resultatet bra (Sonander, 2008, s.137). Jag vill dock poängtera att Sonander har sett till i hur många fall som *anmälan* görs till socialtjänsten medan jag tar upp antalet fall där *kontakt* med socialtjänsten finns antecknad.

Enligt Sonander så präglas polisens arbete av deras fria handlingsutrymme och de många situationsbetingade beslut de tvingas fatta. När svåra beslut ska fattas kan riktlinjer och råd vara till hjälp för att fatta rätt beslut och vägleda polisen i deras arbete. I arbetet med barn som brottsoffer finns det en del lagar och riktlinjer uppsatta, men dessa är inte alla till så stor hjälp för polisen i deras beslutsfattande, de beskriver målen men inte vägen dit. Till exempel har du föga hjälp av målet ”bygg ett hus” om du saknar förkunskaper om byggnadskonstruktion och inte får veta hur ett hus bör byggas. Tyvärr kan fallet vara det samma för polisen. I grundutbildningen ges mycket begränsad undervisning om barn som brottsoffer och det finns inga riktlinjer för vad som krävs för att bli barnutredare. Sonanders begrepp vilja, kunskap och systemmöjligheter blir här tydliga och insikten att samtliga behövs för att ett gott utredningsarbete ska kunna genomföras. Jag anser personligen att det i polisens grundutbildning borde ingå mer undervisning om barn som brottsoffer, eller i alla fall om utsatta brottsoffer i allmänhet, alltså att systemmöjligheterna på detta område ökar. Detta för att förbättra kunskaperna om området och därmed viljan att arbete med detta viktiga ämne.

De lagar och riktlinjer som finns efterföljs tyvärr inte i tillräcklig utsträckning. Till exempel ska åklagare vara förundersökningsledare i alla fall där målsägande är under 18 år. I mitt material kopplas åklagare in i 15 av 27 fall. I nästan hälften uppfylles således inte detta krav. Polisen efterföljer inte heller kravet på snabb utredning. Bara åtta fall avslutas inom tre månader och ytterligare åtta pågår i över ett år. Vad detta beror på är svårt för mig att uttala mig om på det lilla material jag har behandlat. Möjligtvis kan det ha att göra med resursbrist, att det inte satsas tillräckligt på polisens arbete med barn, men även flera andra faktorer kan självklart bidra till att utredningstiden blir så lång

En sista del från resultatet som jag vill ta upp är den bristfälliga dokumentationen. När jag gick in i det här arbetet trodde jag att polisens förundersökningar var något så när standardiserade, att all väsentlig information antecknades då det trots allt handlar om rättsliga dokument. Det visade sig dock att dessa dokument, precis som hos så många andra myndigheter och företag, var bristfälliga och på inget sätt lika varandra, inte ens mitt fall då samtliga kom från samma kommun. Det finns bestämmelser om vad som ska antecknas i ett förundersökningsprotokoll och skulle bara dessa följas så skulle fortsatt forskning om polisens arbete förenklas betydligt.

Dock finns det mycket som kan göras idag, oavsett hur polisens dokumentation ser ut. Det skulle vara intressant att studera hur förhören med barnen går till. Vilka är det som genomför dessa, är det speciella barnutredare eller ej? Vad berättar barnet i förhöret och har det inverkan på förundersökningen? Jag tycker även att det vore intressant att ha ett genusperspektiv på en liknande undersökning. Det skulle ur ett genusperspektiv vara intressant att undersöka om flickor och pojkar behandlas olika av polisen, finns det till exempel någon skillnad i huruvida förhör hålls med barnet och hur dessa förhör då genomförs?

Än mer intressant än att titta mer på polisens arbete anser jag dock att det är att se till socialtjänstens arbete med brottsutsatta barn. Polisens arbete att utreda är mycket viktigt och självklart även deras möte med det brottsutsatta barnet. Stöd och hjälp till barnet är dock inte polisens ansvar utan socialtjänstens. Det vore intressant att göra en liknande studie men med fokus på socialtjänstens arbete och om möjligt se om det finns några skillnader mellan de fall där barnavårdsutredningen avslutas med insats jämfört med de där barnen anses leva i en god uppväxtmiljö.

Avslutningsvis vill jag dock säga att all fortsatt forskning på området brottsutsatta välkomnas, i alla fall av mig. Det är ett eftersatt område som behöver belysas mer. Inte bara polisen behöver kunskap på området utan hela vetenskapsområdet behöver utvecklas och förbättras. Jag hoppas att min

uppsats på något sätt har belyst detta område och även om jag inte har bidragit med några revolutionerade forskningsupptäckter, i alla fall har uppmärksammat ett eftersatt område inom samhällsvetenskaplig forskning.

8. LITTERATUR

Agevall, L & Jenner, H (red) (2001) *Bilder av polisarbete : samhällsuppdrag, dilemman och kunskapskrav*. Växjö : Växjö University Press

Billquist, L. & Johnsson, L. (2007) ”Sociala akter som empiri. Om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetares dokumentation i forskningssyfte” *Socialvetenskaplig tidskrift* vol. 1 Årgång 14, s. 3-19

Björkman, N-M. (2000) *Fyra metodologiska teman*. Stockholm: Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet

BRÅ-rapport 2007:20, *Kriminalstatistik 2006*. Stockholm

Cederborg (2000) *Barnintervjuer : vägledning vid utredningsarbete*. Stockholm: Liber

Hindberg, (2004) ”Barn och ungdomar som brottsoffer” i: Lindgren, M; Pettersson, K-Å; Hägglund, B (2004) *Utsatta och sårbara brottsoffer*. Stockholm: Jure, s. 241-263

Hindberg, B (2006) *Sårbara barn : att vara liten, misshandlad och försummad*. Växjö: Förlagshuset Gothia Ab

Hydén, H (2001) *Rättsregler : en introduktion till juridiken*. Lund: Studentlitteratur

Laming, L (2003) *The Victoria Climbié inquiry, summary and recommendations*, HMSO, UK (cit. Climbiérapporten, 2003)

Lindgren, M; Pettersson, K-Å; Hägglund, B (2001) *Brottsoffer : från teori till praktik*. Stockholm: Jure

Lindgren, M; Pettersson, K-Å; Hägglund, B (2004) *Utsatta och sårbara brottsoffer*. Stockholm: Jure

Lindell, C (2004) *Child physical abuse – reports and interventions*. Linköping universitet

Lipsky, M (1980) *Street-level bureaucracy : dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sages Foundation

Munro, E (1999) ”Common errors of reasoning in child protection work” *Child Abuse & Neglect*, vol. 23 s. 745-758

Nilsson, B (2003) *Brottsoffer : offerskapets innebörder och villkor i (o)säkerhetens kultur*. Umeå: Boréa

Polishögskolan, grundutbildningen, delkursplan för delkurs 4:1 *Våld i nära relationer*, beslutad 2008-01-21

Riksåklagaren (2006) *Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn*. Handbok maj 2006

Scott, J (1990) *A matter of record : documentary sources in social research*. Cambridge: Polity

Socialstyrelsen (2004) *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*

Sonander, A (2008) *Att arbeta med barn som brottsoffer : en rättssociologisk studie*. Lunds universitet

Sundell, K & Egelund, T. (2001) *Barnavårdsutredningar : en kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia

Sutorius, H & Kaldal, A (2003) *Bevisprövning vid sexualbrott*. Stockholm: Norstedts Juridik AB

Tham, H (2001) ”Brottsoffrets uppkomst och framtid” i: Åkerström, M; Sahlin, I (red.). *Det motspänstiga offret*. Lund, s. 27-45

Åkerström, M; Sahlin, I (red.). *Det motspänstiga offret*. Lund 2001

Offentligt tryck

Ds 2004:56 *Barnen i brottets skugga*, Stockholm: Justitiedepartementet

SOU 2000:42 *Barnmisshandel Polisens och åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder*. Delbetänkande från Kommittén mot barnmisshandel, Socialdepartementet

SOU 2001:72. *Barnmisshandel : att förebygga och åtgärda*. Slutbetänkande från Kommittén mot barnmisshandel, Socialdepartementet

Riksåklagarens PM 1999:01 *Förundersökning vid sexuella övergrepp mot barn*

Rikspolisstyrelsens författningssamling RPSFS 2007:2 FAP 403-5. *Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningen av förundersökning i brottmål*.

Lagar

FN:s konvention om barns rättigheter

Socialtjänstlag (2001:453)

Föräldrabalk (1949:381)

Brottsbalk (1962:700)

Förundersökningskungörelsen (1947:948)

Lag (1988:609) om målsägandebiträde

Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn

Polisförordning (1998:1558)

Polislag (1984:387)

Rättegångsbalk (1942:740)

Sekretesslag (1980:100)